

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
У ВІЙСЬКОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ
(на матеріалі військово-політичних текстів)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньої програми
*«Усний та письмовий переклад з англійської
та другої західноєвропейської мови»*,
спеціальність – 035.041 Філологія /Германські мови
та літератури (переклад включно), перша -
англійська
Карина Олегівна МІРОШНІЧЕНКО
Науковий керівник:
кан.філол.н., доц. Ірина ТРИЩЕНКО

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови

протокол №11 від «20»травня 2024 року

завідувач кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., проф. Олена ПІДГРУШНА

КИЇВ

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
АНОТАЦІЯ.....	4
ВСТУП.....	7
Розділ 1. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ТЕКСТИ З ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ПОГЛЯДУ	11
1.1 Військовий переклад та його складові.....	11
1.2 Військово-політичні тексти як об’єкт перекладознавчих досліджень.....	16
1.3 Специфіка перекладу військово-політичних текстів.....	20
Висновки до розділу 1	22
Розділ 2. ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ	23
2.1 Тракткування терміну «трансформація» в перекладознавстві	23
2.2 Причини та типи лексико-семантичних трансформацій при перекладі військово-політичних текстів.....	27
2.3 Лексико-семантичні трансформації при перекладі військово-політичних текстів.....	30
Висновки до розділу 2.....	52
Розділ 3. СПЕЦИФІЧНІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	54
3.1 Специфічні трансформації та їх види.....	54
3.2 Специфічні лексико-семантичні трансформації при перекладі військово-політичних текстів	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	78

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВПТ – військово-політичні тексти

ТВП – теорія військового перекладу

МО – мова оригіналу

МП – мова перекладу

ТО – текст оригіналу

ТП – текст перекладу

АНОТАЦІЯ

Ініційована Росією війна, яка триває в Україні, зумовила необхідність поглибленого дослідження лексико-семантичних трансформацій, які поширені в перекладі військово-політичних текстів. Таким чином, у центрі уваги цього дослідження є вивчення та визначення найбільш і найменш використовуваних трансформацій у цьому контексті. Для досягнення цілей дослідження я використовувала кількісні та порівняльні методи. По-перше, я досліджувала принципи досягнення еквівалентності та адекватності в перекладі, зосереджуючись на традиційних лексико-семантичних трансформаціях у військово-політичних текстах, включаючи конкретизацію, генералізацію та модуляцію. По-друге, я досліджувала конкретні типи лексико-семантичних трансформацій, зокрема термінологізацію, детермінологізацію та спеціалізацію. Документи, проаналізовані для цього дослідження, включають Угоду про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023, Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина, а також їхні українські переклади. Я класифікувала найбільш і найменш поширені трансформації, надаючи розуміння тонкощів перекладу в цій області. Конкретизація виявилася найпоширенішим трансформацій. Цей факт можна пояснити використанням в оригіналі великої кількості багатозначних слів. Найменш використовуваним видом трансформацій виявилася модуляція. Це пояснюється тим, що для військового тексту вкрай важливі ясність і однозначність. Моє дослідження сприяє розвитку теорій військового перекладу, порівняльної семантики та термінології. Він проливає світло на принципи визначення еквівалентності та адекватності при перекладі військових і політичних текстів і досліджує використання перекладацьких трансформацій

для подолання розбіжностей у мовних нормах. Підсумок мого дослідження полягає в його потенційному застосуванні для вирішення лексичних проблем під час перекладу текстів військової та політичної сфери та для укладання спеціалізованих двомовних словників.

Ключові слова: лексико-семантичні трансформації, військово-політичні тексти, військовий переклад, війна в Україні.

ABSTRACT

The ongoing war in Ukraine initiated by Russia has necessitated an in-depth investigation into lexical-semantic transformations prevalent in the translation of military-political texts. Therefore, the focus of this research is to explore and identify the most and least utilized transformations within this context. I employed quantitative and comparative methods to achieve the objectives of my study. Firstly, I investigated the principles of achieving equivalence and adequacy in translation, focusing on traditional lexical-semantic transformations in military-political texts, including concretization, generalization and modulation. Secondly, I investigated specific types of lexical-semantic transformations, including terminologization, determinologization, and specialization. The documents analysed for this research included the Agreement on Security Co-operation between the United Kingdom of Great Britain & Northern Ireland and Ukraine, NATO Vilnius Summit Communiqué 2023, Agreement on security cooperation and long-term support between Ukraine and the Federal Republic of Germany, along with their Ukrainian translations. I categorized the most and least common transformations, providing insights into the intricacies of translation in this domain. Concretization appeared to be the most common transformation. This fact can be explained by the use of a large number of ambiguous words in the original. Modulation turned out to be the least used type of transformations. This is explained by the fact that clarity and unambiguity are important to a military text. My study contributes to the development of theories in military translation, comparative semantics, and terminology. It sheds light on the

principles of determining equivalence and adequacy in translating military and political texts and explores the use of translation transformations to overcome discrepancies in language norms. The implication of my research lies in its potential application to address lexical challenges in translating texts within the military and political sphere and in the compilation of specialized bilingual dictionaries.

Key words: lexical-semantic transformations, military-political texts, military translation, war in Ukraine.

ВСТУП

У сучасну епоху стрімкого науково-технічного прогресу існує нагальна потреба передачі величезної кількості фахової інформації з інших мов на українську. Це призвело до посилення уваги лінгвістів до проблем термінології та формування термінів. Значна сфера лінгвістичних досліджень включає вивчення терміносистем, які виникають у результаті швидкого розвитку нових наукових дисциплін або появи нових виробничих і суспільних реалій. Як правило, ці події відбуваються на перетині різних галузей навчання, виробництва чи людської діяльності. В умовах молодої української держави ці процеси відбуваються ще швидшими темпами й у ширших масштабах, що потребує пильної уваги дослідників. Отже, переклад спеціальної лексики та функціонування терміносистем у різних сферах науки, техніки та суспільного життя стають все більш важливими темами сучасної лінгвістики.

На сучасному етапі інтенсифікації співробітництва між Україною та НАТО значно зросли обсяги перекладу військово-політичних документів, які використовуються Збройними Силами України, політиками, засобами масової інформації та іншими. Це зумовило потребу у вивченні англійських військово-політичних текстів (ВПТ) в оригіналі та перекладі, дослідженні трансформаційних процесів при перекладі такої документації. Питаннями військового перекладу займалися В.В. Балабін [25-30], М.Б. Білан [32-34], С.Я. Янчук [83], О.М. Нікіфорова [70], А. Д'яков [42-43], Ю. Лукіячук [63] та інші. Але не зважаючи на те, що загальні підходи до вирішення цієї проблеми досить добре вивчені, особливості перекладу конкретного жанру або конкретної групи текстів, зокрема військово-політичного напрямлення, наразі залишаються поза сферою інтересів дослідників, тобто є недостатньо вивченими.

Головна вимога здійснення будь-якого перекладу – максимально можливий ступінь його еквівалентності оригіналу як у плані семантико-структурної подібності, так і в плані потенційного впливу на адресата. На практиці процес досягнення такої еквівалентності викликає ряд певних труднощів. Як відомо, наявність певних розходжень між мовою оригіналу (МО) і мовою перекладу (МП) (розходження в системі мов, мовних норм, узусів, інформаційних запасів носіїв МО та МП) не завжди дозволяє здійснити переклад за так званими семантико-структурними паралелями, що існують між мовами. У таких випадках мовний посередник змушений відступати від таких паралелей, а інколи й шукати нові способи передачі змісту тексту оригіналу (ТО) засобами МП через відсутність у конкретному випадку мовних паралелей між МО та МП.

Дослідження присвячено вивченню особливостей застосування перекладацьких трансформацій ВПТ, зокрема документації НАТО, міжнародних угод та інших, українською мовою.

Актуальність дослідження очевидна з трьох причин. По-перше, в міжнародній військовій сфері важливо правильно розуміти структуру та характеристики міжнародних документів через широке співробітництво. По-друге, існує недостатній обсяг літератури, довідників і словників, які б допомагали подолати цю проблему. По-третє, в контексті інтеграції України в Європейський Союз, НАТО та участі у миротворчих операціях ООН, необхідно стандартизувати бойову документацію для забезпечення ефективної координації між військовими контингентами різних країн.

Мета цього дослідження виявити типи лексико-семантичних трансформацій, які використовуються для відтворення англійських ВПТ українською мовою. Поставлена мета передбачає такі завдання:

- окреслити рівні семантичної еквівалентності при відтворенні англійських ВПТ українською мовою;

- встановити типи лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ;
- визначити кількісні показники застосування лексико-семантичних трансформацій.

Об'єктом дослідження є ВПТ англійською мовою, зокрема документація НАТО, міжнародні угод та інші, а також їхні українські переклади.

Предметом вивчення є специфіка відтворення англійських лексичних одиниць ВПТ українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували оригінали англійською мовою та їх офіційні переклади українською мовою таких документів: «Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії» [2, 80], «Ком'юніке Вільнюського саміту НАТО 2023» [11, 58] та «Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина» [1, 81]. Загальна кількість сторінок оригіналів – 113 с., перекладів – 132 с.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому більш детально досліджено принципи досягнення еквівалентності й адекватності перекладу ВПТ, деталізовано типи лексичних трансформацій з урахуванням специфіки перекладу ВПТ, виявлено найбільш і найменш уживані лексико-семантичні трансформації при перекладі ВПТ та опрацьовано новий матеріал на тематику ВПТ.

Теоретичне значення проведеного наукового дослідження полягає в подальшому розвитку галузевих теорій військового перекладу, порівняльної семантики та термінології, зокрема у з'ясуванні принципів визначення еквівалентності та адекватності перекладу ВПТ, застосуванні перекладацької трансформації для подолання розбіжностей у мовних нормах та визначення способу передачі оригінальних лексичних одиниць під час перекладу.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості використання його результатів для подолання лексичних труднощів перекладу ВПТ, а також при укладанні спеціальних двомовних словників.

Апробація роботи. Стаття, присвячена темі "Lexical and semantic transformations in military translation: understanding challenges and strategies" [67], була включена до збірника тез доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє", опублікованого Військовим інститутом Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2023 році.

Структура кваліфікаційної роботи включає вступ, два розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, переліки використаної наукової та довідкової літератури. Загальний обсяг роботи становить ... сторінку. У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, окреслено мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет дослідження, а також викладено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. У першому розділі проаналізовано літературу, лаконічно викладено основні теоретичні точки зору науковців та детально розглянуті аспекти військового перекладу. У другому розділі розглядаються типи лексико-семантичних трансформацій та причини їх застосування, запропоновано схему перекладацьких трансформацій, представлені детально описані приклади трансформацій. У загальних висновках підсумовано теоретичні та практичні результати дослідження, визначено перспективи подальшого дослідження ВПТ.

РОЗДІЛ 1

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ТЕКСТИ З ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ПОГЛЯДУ

1.1 Військовий переклад та його складові

Військовий текст - це мовленнєвий твір, який функціонує в сфері спілкування військовослужбовців. Військові тексти відрізняються від цивільних рядом особливостей, що відображають специфіку цієї сфери спілкування. Діяльність військовослужбовців регламентована статутами, таким самим чином регламентована письмова мова військовослужбовців. Це, зокрема, надає помітного офіційного забарвлення всім військовим документам і статутам.

Переклад як один із видів мовленнєвої діяльності – це процес адекватної й повної передачі думок, висловлених однією мовою, за допомогою іншої мови.

З точки зору комунікативної та функціональної спрямованості прийнято виділяти наступні види перекладів:

- художній,
- суспільно-політичний,
- спеціальний.

Військовий переклад є одним з видів спеціального перекладу з яскраво вираженою комунікативною функцією [28, с. 68]. Відмінною рисою військового перекладу є термінологія та надзвичайно точний і зрозумілий виклад матеріалу, але відсутність метафоричних та емоційних прийомів.

Варто зазначити, що теорія військового перекладу не має власної усталеної теоретичної бази для доведення характеру та особливостей професійних обов'язків і завдань військових перекладачів. [26, с. 22].

Про недостатню розробленість теорії військового перекладу свідчить дослідження С. Янчука «Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи» [83]. Автор детально аналізує сучасний стан і проблеми українського військового перекладу, не виявляючи, однак, окремої одиниці поняттєво-категоріального апарату теорії військового перекладу (ТВП), особливо цінної для її системного розвитку. С. Янчук пояснює, що «стаття не претендує на доповнення ТВП, а скоріше на загальний огляд сучасного стану розвитку ТВП в Україні; спроба зрозуміти проблеми і труднощі, що гальмують розвиток ТВП; окреслення 8 можливих шляхів вирішення існуючих проблем і подолання труднощів; спроба привернути увагу цивільних і військових спеціалістів до потреб військових перекладів» [83, С. 330].

Основні дослідження в галузі військового перекладу належать українському вченому В.В.Балабіну. Він також зазначив, що рівень досліджень у цій галузі перекладу є недостатнім. Науковець звертає увагу на те, що від початку військовий переклад досліджувався здебільше у прикладному та лінгводидактичному аспектах: питання прискореної підготовки військових перекладачів з якомога більшою кількістю мов, написання підручників, військових словників, розробка списків загальновійськових і військово-спеціальних компетенцій тощо [28, с. 67].

В.В. Балабін вважає, що термін «військовий переклад» є важливим для розуміння поняття військового перекладу, він потребує конкретної класифікації та визначення. На даний момент дефініції цього терміну мають деякі недоліки, і вони не повністю пояснюють його. Крім того, для опису різних аспектів військового перекладу слід використовувати професійну перекладознавчу термінологію, яка має бути систематичною, послідовною, повною та

лаконічною. Важливо також враховувати попередні визначення, запропоновані відомими вченими та включені в авторитетні наукові джерела.

Серед основних ознак військового перекладу С. Янчук виділяє:

- 1) військовий переклад є основою лінгвістичного забезпечення військ;
- 2) вимагає високого професіоналізму;
- 3) залежить від військової термінології, лексикографії, наукових досліджень, військово-спеціальної мовної підготовки, лінгвістичної освіти;
- 4) враховує стресові умови роботи військового перекладача [83, с. 69]

Завдання військового перекладу вимагають досвіду висококваліфікованих військових перекладачів, які дотримуються суворої стандартів. За визначенням В. Балабіна військовий перекладач — це офіцер із філологічним освітою, який володіє необхідними навичками, щоб служити компетентним посередником між мовами та культурами. Ця особа відіграє вирішальну роль у забезпеченні мовних потреб військ, вона повинна володіти професійним рівнем міжкультурних, двомовних, психолінгвістичних, мовленнєвих та комунікативних компетенцій, необхідних для виконання службових обов'язків і відповідальності [28, с. 68].

У всіх військових матеріалах очікується використання спеціальної військової термінології та науково-технічних термінів, а також розмаїття змінно-стійких і стійких словосполучень, що використовуються лише військовими. Також вони відрізняються великою кількістю військової номенклатури та скорочень, які мають обмежене використання поза військовою сферою. З точки зору синтаксису, у цих матеріалах часто зустрічаються еліптичні конструкції, особливо в документації, та кліше. Використання бідних дієслівних форм і стислих висловлювань також характеризує військову мову. Це всі підходи пов'язані з необхідністю передачі інформації у лаконічній, точній формі, що забезпечує легкість сприйняття та логічну послідовність.

В сфері військового перекладу велике значення має точність передачі інформації, оскільки перекладені документи можуть бути вирішальними при прийнятті важливих рішень або плануванні військових операцій. Однак адекватність перекладу не обмежується лише передачею змісту тексту; важливо також відтворити його структурні особливості, такі як порядок викладу, нумерація, форматування тощо. Навіть дрібні деталі, такі як правильний порядок пунктів та підпунктів, формат дат та часу, використання координат і географічних назв, мають велике значення для військових фахівців. Наприклад, важливо відтворити у бойових документах правильну нумерацію і найменування частин та підрозділів, а також використовувати арабські цифри та літери латинського алфавіту для позначення пунктів і підпунктів.

Щодо стилістичних та лексико-граматичних особливостей перекладу військових текстів, важливо зберегти стиль оригіналу. Це означає використання відповідних лексичних і граматичних конструкцій, які відповідають функції та комунікативному спрямуванню оригінального тексту, з урахуванням норм мови перекладу.

Стилістика військових матеріалів різноманітна. Вони можуть бути офіційними та засуджуваними або ж простими й легкими для сприйняття. Остання тенденція, зазвичай, характерна для документів, які адресовані рядовим військовослужбовцям, спрямована на полегшення їх розуміння складних технічних та нормативних матеріалів. У таких текстах часто використовуються пояснювальні малюнки, таблиці та інші графічні засоби для кращого усвідомлення інформації. Важливо, щоб перекладач зберігав військовий стиль української мови, відтворюючи суть оригіналу та уникавши непотрібної образності та жаргонних виразів, що нехарактерні для українських військових матеріалів. [40]

Військову лексику прийнято поділяти на три основні категорії: військові терміни, що виражають поняття, безпосередньо пов'язані з військовою справою, збройними силами, способами ведення збройної боротьби тощо; військово-

технічні терміни, в тому числі науково-технічні терміни; емоційно-забарвлену військову лексику (сленг), яка часто вживається в основному в усній розмовній мові військовослужбовців. Правильний переклад військової інформації багато в чому залежить від правильності перекладу термінів, адже більшу частину військової лексики становлять військові терміни та військово-технічні терміни, які мають найбільше смислове навантаження.

Слід зазначити, що склад сучасної військової та військово-технічної термінології не є постійним. Він постійно змінюється через втрату окремих слів, зміну значення, додавання нових термінів, наприклад, у зв'язку з реорганізацією деяких видів збройних сил, появою і розвитку нових зразків озброєння та бойової техніки, розробкою нових методів ведення війни і т. і.

Військова термінологія в англійській мові формується за допомогою різних механізмів словотворення, включаючи морфологічні, лексико-семантичні та запозичення. Наприклад:

1. Морфологічні: додавання афіксів (maneuverability, missileer), словоскладання (warhead, countdown), конверсія (to mortar, to officer), аббревіація (copter, radar).

2. Лексико-семантичні: перенесення значень (Diesel – винахідник та тип двигуна, Pentagon – будівля Міністерства оборони США), зміна значень (acquisition – тепер також означає виявлення цілей), розширення значень (to land – тепер означає посадку на будь-яку поверхню), звуження значень (cruiser – раніше означало будь-який корабель, що знаходиться в плаванні).

3. Запозичення: з інших галузей науки і техніки (pin, strut) та з інших мов (bunker, Blitzkrieg – німецька, aide de camp – французька, mechanized rifle division – калька з російської). [49, с. 98]

Ця множинність механізмів утворення термінів відображає потребу у точному та стислому вираженні військових понять, що особливо важливо у військових текстах. Це створює виклик для перекладачів, які повинні мати

глибокі знання військової термінології та вміння використовувати її в перекладі, дотримуючись принципу відповідності термінів між мовами.

1.2 Військово-політичні тексти як об'єкт перекладознавчих досліджень

ВПТ є особливим видом текстів, що об'єднує в собі військові та політичні аспекти. Вони можуть включати офіційні документи, звіти, стратегічні плани, промови політиків та військових керівників, аналізи ситуації на міжнародній арені, а також звіти з бойових дій та воєнних конфліктів.

ВПТ виконують особливу комунікативну мету, відображаючи особливості розвитку збройних сил, зброї, військової тактики та стратегії, а також особливості військово-економічного та політичного розвитку певної нації. Хоча багато лінгвістів досліджували військову лексику з лінгвістичної точки зору, переклад текстів у цій галузі залишається актуальним і потребує подальшого всебічного вивчення. Це пояснюється тим, що на мовний ландшафт постійно впливають поточні політичні та військові взаємодії по всьому світу. З точки зору синтаксису варто зазначити, що у військово-політичних текстах використовуються прості, безособові речення, в наказовому способі [41, с. 38].

Метою перекладача текстів подібного типу є забезпечення доступності та адекватності перекладу військових термінів, уникаючи помилок та неточностей. Для досягнення цієї мети перекладачі часто вдаються до перекладацьких перетворень.

Ці тексти можуть мати велике значення для формулювання військової стратегії, розробки політичних курсів, визначення міжнародної політики та впливу на міжнародні відносини. Вони часто використовуються для комунікації з громадськістю, іншими державами, військовими союзниками та органами влади.

Переклад ВПТ вимагає не лише лінгвістичної компетентності, але й розуміння контексту, в якому вони використовуються. Це означає розуміння військових термінів, політичних концепцій, а також культурних та історичних особливостей країн, між якими здійснюється комунікація.

Такі тексти можуть також відрізнятися за стилем, що може бути офіційним, технічним або риторичним, що робить їх переклад ще більш складним завданням, вимагаючи від перекладача відповідного використання мовних засобів для передачі відтінків мовлення та інтонації.

ВПТ є важливим об'єктом досліджень у галузі перекладознавства з кількох причин:

- Специфічність термінології: Тексти, пов'язані з військовою справою та політикою, часто містять велику кількість спеціалізованої термінології, яка може бути складною для перекладу без відповідного контексту та розуміння.
- Геополітична важливість: ВПТ часто мають велике значення для безпеки та стабільності країн та регіонів. Точність і адекватність перекладу цих текстів може мати прямий вплив на рішення, які приймаються у політичному та військовому сферах.
- Культурний контекст: Поняття та концепції, що використовуються в ВПТ, часто мають глибокі культурні корені. Тому важливо, щоб переклад був не лише лінгвістично точним, але й враховував контекст культури та історії. [4]
- Безпека та конфіденційність: Багато ВПТ містять конфіденційну інформацію або інформацію, яка може мати прямий вплив на національну безпеку. Тому переклад цих текстів потребує особливої уваги до забезпечення конфіденційності та безпеки інформації.
- Міжкультурне спілкування: Переклад ВПТ може бути ключовим для сприяння міжкультурному спілкуванню та розумінню між різними країнами та регіонами.

Дослідження перекладу текстів даного типу українською мовою

стикається зі значною проблемою – обмеженою україномовною літературою. Ця проблема особливо гостро відчутна через малу кількість адекватних джерел і методичних підходів у військовому перекладі. Велика частина теоретичних матеріалів, що стосуються військового перекладу, представлена мовою країни-агресора. Використання такої літератури є недоречним, оскільки це може включати неприйнятні політичні або ідеологічні впливи, особливо в контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Для розвитку наукових досліджень в цій області необхідно залучати більше україномовних джерел та експертів, а також сприяти створенню власної української теоретичної бази для військового перекладу.

Воєнний дискурс охоплює широкий спектр факторів, включаючи політичні, соціокультурні, психологічні та історичні процеси. Вони реалізуються у вигляді військово-художньої літератури, військової публіцистики, військово-політичних матеріалів, створених групою суб'єктів або окремими суб'єктами [74].

Проте мета воєнного дискурсу виходить за межі простого віддзеркалення армійського життя; воно також охоплює військові події та повсякденні аспекти військового існування, включаючи об'єкти та явища. Ці елементи ефективно зображені за допомогою стилістики, неологізмів, мовної гри та евфемізмів. Метою використання цих мовних прийомів є уникнення несприятливих асоціацій і пом'якшення суворих реалій, таких як загибель людей і руйнування інфраструктури, які властиві дискурсу війни.

На початку повномасштабної війни в Україні також з'явилося багато неологізмів, які належать до військово-політичної теми. В енциклопедії «Українська мова» О. О. Тараненко дає визначення, що неологізм це слово або словосполучення, що виникло на сучасному етапі розвитку мови, і його новизна визнається носіями або воно було вжито в текстах чи творах окремих авторів [76].

Люди в соціальних мережах і ЗМІ використовували різноманітні методи та стратегії для донесення інформації до цільової аудиторії за допомогою неологізмів. Яскравим прикладом є створення збірника «Словник сучасної української мови» [78], у якому представлені новотвори. Крім того, було написано численні публіцистичні та художні статті, а також публікації в соціальних мережах, які яскраво зображують реалії війни та передають емоції та погляди суспільства на конфлікт, що триває.

1.3 Специфіка перекладу військово-політичних текстів

Специфіка перекладу ВПТ, зокрема документів НАТО, полягає в їх призначенні, специфіці використання та контекстуальних вимогах. Документи НАТО призначені для регулювання військово-політичних питань між членами та партнерами альянсу. Вони можуть включати угоди, стратегічні доктрини, протоколи, стандарти та інші документи, які мають велике значення для безпеки та стабільності в регіоні.

Оскільки ці документи є правовими, стратегічними та політичними документами, точність та вірність перекладу є критично важливими. Будь-які неточності чи непорозуміння можуть мати серйозні наслідки для розуміння та виконання угод, а також для міжнародних відносин та безпеки.

Офіційний та формальний стиль військово-політичних документів НАТО вимагає від перекладача відповідного рівня формальності та офіційності у перекладі. Крім того, у перекладі потрібно враховувати специфічну термінологію, яка є характерною для військових та політичних документів, зокрема терміни, пов'язані зі стратегією, безпекою, обороною, розвідкою тощо.

Через різницю в культурі між мовою оригіналу та мовою перекладу досягнення точного еквіваленту часто стає складним завданням. Це переважно пов'язано з тим, що деякі концепти можуть не мати аналогів у цільовій мові.

Наприклад, в англійській мові не існує єдиного еквіваленту для терміну "погони", проте є кілька терміносполучень, що використовуються для позначення конкретних видів погонів: "shoulder loop" - м'які накладні погони, "shoulder mark" - фальшпогони або погонна муфта, "shoulder board" - жорсткі нашивні погони та "shoulder strap" - нашивні погони [41, с. 35].

Коли в цільовій мові відсутнє аналогічне поняття, перекладачі вдаються до описового підходу. Цей метод передбачає використання опису для розкриття змісту терміна. Він застосовується у ситуаціях, коли прямий переклад не може точно відобразити суть в межах стандартів української мови. Наприклад, англійське скорочення SHAPE (Supreme Headquarters, Allied Powers, Europe) українською мовою передаємо як штаб верховного головнокомандувача об'єднаними збройними силами НАТО в Європі. Так само з використанням описового методу ми розуміємо значення слова "airmen": люди, пов'язані з авіацією. Залежно від контексту слово "airmen" може бути перекладене різними способами, такими як авіатори, льотчики, фахівці з авіації [41, с. 36].

Протилежністю конкретизації є генералізація. Вона використовується у випадках, коли обсяг інформації мовної одиниці мови оригіналу перевищує обсяг мовної одиниці мови перекладу. Метод генералізації замінює детальне значення мови оригіналу загальним. При перекладі військової термінології цей підхід використовується рідше, ніж конкретизація: CLGP (Cannon-launched guided projectile) перекладаємо як керований артилерійський снаряд. [41, с. 36]

При перекладі абревіатур часто використовується транслітерація або описовий переклад. Наведемо приклад транслітерації: *Ukraine's official policy regarding NATO became a catalyst for its confrontation with Russia and Russia's confrontation with the West, and highlighted the differences among NATO member states, which affects regional security and stability.* – Водночас, політика Києва останнім часом виступає в ролі каталізатора зростання конфронтації Росії з країнами Заходу, а також розбіжностей між окремими державами-членами

НАТО та ЄС, що суттєво впливає на розвиток відносин з Україною і на загальний стан безпеки в євроатлантичному регіоні [20].

Також транслітерація часто використовується в українських перекладах офіційних документів НАТО, коли йдеться про назви відомств, посади окремих країн. Наприклад, у документі зазначено: "The operation was known as Eagle Assist and ran until mid-May 2002 [18, с. 167]." – Ця операція отримала назву "Ігл есист" і тривала до середини травня 2002 року [71, с. 167].

Часто українські перекладачі використовують транслітерацію для назв іноземної зброї, що є в арсеналі Збройних Сил України. Наприклад, аббревіатуру NASAMS перекладають як НАСАМС, хоча у військовій термінології української мови є адекватні еквіваленти для всіх компонентів оригінальної аббревіатури: "норвезька вдосконалена ракетна система земля-повітря". Так само, переклад англійського військового терміну MLRS як МЛРС досить поширений, хоча вірніше було б використовувати переклад РСЗВ.

Висновки до розділу 1

Недостатність україномовних джерел та методичних підходів ускладнює як процес перекладу, так і розвиток відповідної наукової бази в Україні. Залучення більше україномовних джерел та експертів стане ключовим кроком для подальшого розвитку цієї галузі.

Воєнний дискурс включає широкий спектр факторів і процесів, що реалізуються через різноманітні види текстів. Розуміння цієї специфіки є ключем до точного і адекватного перекладу, а також до використання відповідної мовної стилістики для вираження потрібних концепцій.

Висвітлено різні методи перекладу, такі як описовий підхід, генералізація, транслітерація і т.д. Кожен з цих методів має свої переваги і недоліки, і їх використання залежить від контексту та специфіки тексту.

Однією з ключових проблем у військовому перекладі є не лише передача значень, але й уникнення політичних або ідеологічних впливів, особливо у контексті війни чи конфлікту. Точність, об'єктивність та безпека інформації є критично важливими аспектами перекладу військово-політичних текстів.

Для подальшого розвитку цієї галузі важливо активно сприяти створенню україномовної теоретичної бази, яка б включала методичні матеріали, дослідження та рекомендації щодо військового перекладу. Це стане основою для покращення якості перекладів та підготовки нових фахівців у цій галузі.

Усі ці аспекти вказують на складність та важливість завдань, що стоять перед перекладачами військово-політичних текстів. Щоб забезпечити якісний та адекватний переклад у цій сфері, необхідно поєднувати глибоке розуміння мови та культури з високою професійною компетентністю у військовій термінології і політичних процесах.

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

2.1 Тракткування терміну «трансформація» в перекладознавстві

У сфері теорії перекладу існує безліч точок зору та тлумачень щодо фундаментального поняття «трансформації» та категоризації таких трансформацій. Протягом багатьох років як вітчизняні, так і іноземні перекладознавці присвятили свої зусилля дослідженню цих трансформацій, зокрема В. І. Карабан [53-54], В. В. Коптілов [59], Т. Р. Кияк [56], О.О. Селіванова [73], С.Є. Максимов [64], І.В. Корунець [60], А.В. Мамрак [65], К. Klaudi [8], Р. Newmark [12-13] та інші. Проте на сьогодні ще не сформульовано визначення перекладацького поняття «трансформація» та його чіткої класифікації.

На думку мовознавця Т.Р. Кияк, трансформація охоплює зміни, які відбуваються під час процесу перекладу в розташуванні слів, з кінцевою метою досягнення еквівалентності [56, с. 13].

На думку І.В. Корунця, ідея перекладацької трансформації передбачає модифікацію структурного складу мовних елементів з метою досягнення точності та адекватності в перекладі [60].

На думку О.О. Селіванової, перекладацькі трансформації використовуються для досягнення еквівалентності перекладу та передбачають процес перетворення одиниць з оригінального тексту в одиниці перекладу [73, с. 682]. Вона класифікує типи перекладацьких трансформацій таким чином:

1. лексичні трансформації, які можна далі розділити на формальні трансформації, такі як транскрипція, транслітерація та калькування, а також

лексико-семантичні трансформації, такі як конкретизація, генералізація та модуляція [73, с. 683];

2. граматичні трансформації, які охоплюють дослівний переклад об'єднань і поділів речень, а також граматичні заміни [73, с. 683].

На думку С.Є. Максимова перекладацькі трансформації можна розділити на три категорії: лексичні, семантичні та граматичні. Серед лексико-семантичних трансформацій Максимов виділяє як ключові прийоми узагальнення, конкретизацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію, перестановку [64, с. 114]. З точки зору граматичних трансформацій Максимов виділяє заміну порядку слів, доповнення, пропуски та граматичні заміни. Максимов також підкреслює, що першочерговою метою перекладача є достовірна передача тексту, а для цього можуть знадобитися певні лексико-граматичні зміни [64, с. 115].

У своєму дослідженні перекладацьких трансформацій А.В. Мамрак розділив їх на чотири різні типи: перестановка, заміна (яка охоплює граматичні та лексичні заміни, антонімічний переклад і компенсацію), додавання та опущення. Крім того, він виділив різні форми структурних трансформацій, зокрема транскрипцію, транслітерацію, калькування, описовий переклад, переклад за аналогією та трансплантацію виразів іншою мовою [65, с. 107-112].

У своєму аналізі В.І. Карабан виділив лексичні перекладацькі трансформації, які включають конкретизацію та генералізацію значень слів, додавання або вилучення слів, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови та введення перестановок [53, с. 326-344].

Досліджуючи процес перекладу, В. О. Ребрій виділив типи лексичних трансформацій, а саме конкретизацію, генералізацію та смисловий розвиток. Він зауважив, що конкретизація частіше використовується як перекладацька трансформація порівняно з генералізацією, і він пояснив цю невідповідність унікальним характеристикам англійської лексики [72, с. 69].

Розглядаючи перекладацькі трансформації, Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко та С.В. Родецька виділили три типи трансформацій: лексичні, лексико-семантичні та лексикограматичні.

Лексичні трансформації [36, с. 44-50]:

- калькування;
- транскодування (транслітерування, транскрибування, адаптивне транскодування та змішане транскодування).

Лексико-семантичні трансформації [36, с. 45]:

- конкретизація;
- генералізація;
- переставлення;
- заміна однієї частини мови на іншу частину мови;
- членування та об'єднання речень.

Лексико-граматичні трансформації [36, с. 47]:

- описовий переклад (експлікація);
- антонімічний переклад;
- додавання;
- вилучення та інші.

Використання перекладацьких трансформацій є засобом досягнення еквівалентності перекладу за відсутності можливості перекладу за мовними паралелями. Погоджуючись з Л. Латишевим [61, с. 95], поділяємо всі перекладацькі прийоми на дві категорії: підстановки та трансформації. Цей поділ дозволяє нам стверджувати, що при відтворенні ТО за відмови від використання підстановки використовується трансформація.

Можна зробити висновок, що багато вчених присвятили свої зусилля вивченню перекладацьких трансформацій, але ще не досягнуто консенсусу щодо того, які конкретні трансформації використовуються в процесі перекладу.

Це пояснюється тим, що класифікації, які висувають українські вчені, суттєво відрізняються одна від одної.

2.2 Причини та типи лексико-семантичних трансформацій при перекладі військово-політичних текстів

Як ви знаєте, процес перекладу – це далеко не проста заміна слів чи фраз з однієї мови на іншу. Натомість це дуже складний процес, який ставить перед перекладачем численні проблеми. Щоб справді зрозуміти природу перекладацьких трансформацій, важливо заглибитися в причини їх впровадження. Кожна перекладацька трансформація повинна мати дійсну мотивацію. У сучасній лінгвістиці оцінка того, чи можна чи не можна використовувати певну форму вираження змісту, чи відповідає вона мовним нормам чи відхиляється від них, визначається через дослідження трьох ключових понять: «мовна норма», «система мови» і «узус».

У сфері сучасної лінгвістики поняття системи мови є багатограним, воно охоплює численні тлумачення. Однак у своїй основі систему мови можна стиснути до наступного визначення: це сукупність взаємозалежних одиниць мови та моделей, за якими вони сполучаються [45, с. 43]. У цій системі співіснують різні рівні мовних одиниць, включаючи фонеми, морфеми, лексеми, а також словотворчі та синтаксичні моделі.

Норма мови, на відміну від системи мови, що охоплює всі можливості мови, проявляється через прийняті мовні форми, які активно використовуються в суспільстві. Можемо сказати, що норма є своєрідним фільтром, який або пропускає, або не пропускає те, що відтворює система мови [45, с. 29]. Відхилення від норми мови не обов'язково впливають на розуміння сенсу повідомлення, але створюють відчуття некоректності висловлювання. З іншого

боку, помилки в системі мови, як правило, призводять до спотворення сенсу повідомлення.

Узус служить додатковим фільтром у системі мови. У той час як норма мови розрізняє те, що є правильним і абсолютно неправильним, що вважається неприйнятним для мовного колективу в будь-якому випадку, то узус спеціально відфільтровує те, що вважається прийнятним у певній ситуації. За визначенням, узус – це загальноприйняті усталені способи використання мови [55, с. 36].

Мовний бар'єр виникає внаслідок неспівпадання вищезазначених факторів [19, с. 215], для його подолання і існує переклад. Давайте розглянемо точки зору різних вчених щодо причин використання трансформацій як методу адаптації до цільової мови.

Розглянемо причини, що зумовлюють лексико-семантичні трансформації під час перекладу:

- 1) виділення різних ознак того самого явища;
- 2) відмінності в змістовому обсязі слова;
- 3) контекстуальне значення слова;
- 4) відмінність у сполучуваності [76].

Аналізуючи фактичний матеріал, отриманий в результаті опрацювання як оригіналів, так і перекладів ВПТ, стає очевидним, що при відтворенні англійських лексичних одиниць українською мовою лексико-семантичні трансформації виникають в таких випадках:

- розходження в системах МО та МП;
- розходження мовних норм МО та МП;
- розходження інформаційних запасів носіїв МО та МП.

Важливо враховувати, що мова є складною системою, яка складається з різних підсистем, досліджуючи відмінності між системами МО та МП. Ці підсистеми охоплюють лексичні, словотвірні, синтаксичні та інші компоненти,

які відображаються у відповідних поняттях. Порівнюючи МО і МП, ми можемо виявити розбіжності між даними кожної окремої підсистеми. Розходження між системами можуть бути такими: 1) в одній із мов відсутня категорія, притаманна іншій мові; 2) всередині однієї і тієї ж категорії відрізняється членування; 3) при порівнянні лінгвістичних категорій вони не збігаються за обсягом значення [45, с. 31].

Мовні норми МО та МП, коли відрізняються, сприяють використанню перекладацьких трансформацій з метою узгодження вихідного слова чи словосполучення зі стандартами мови перекладу.

Хоча порушення мовних норм може не впливати на розуміння семантичного змісту повідомлення, воно створює відчуття неправильності мови, оскільки помилки в мовній системі часто призводять до неправильного тлумачення або незрозумілості повідомлення для адресату.

Одним із першочергових факторів, що зумовлює необхідність застосування лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ з англійської на українську, є диспропорція в інформаційних ресурсах між ЗМІ МО та МП. Через тривалу відсутність взаємодії між військовими мовними системами виникла необхідність застосування різноманітних трансформацій для точного відтворення певних лексичних одиниць у процесі перекладу.

У теорії перекладу значна кількість літератури присвячена дослідженню поняття трансформацій та їх відповідних класифікацій. Завдяки аналізу оригінальних текстів та відповідних перекладів ВПТ було виявлено кілька різних типів лексико-семантичних трансформацій:

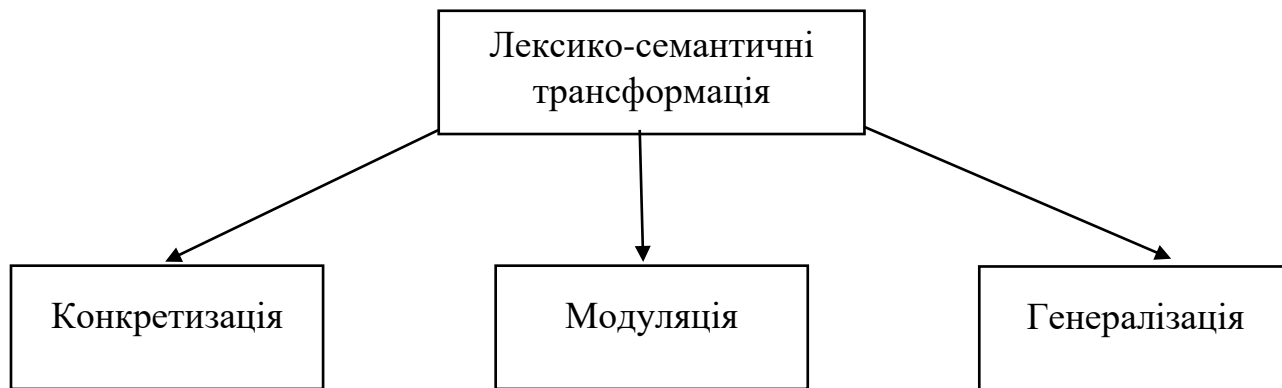

Рис. 2.1 Типи лексико-семантичних перекладацьких трансформацій при перекладі військово-політичних документів українською мовою

Така класифікація трансформацій створена індуктивним шляхом, тобто в результаті аналізу реальних перекладів та узагальнення кількісних підрахунків є деякою мірою умовною.

2.3 Лексико-семантичні трансформації при перекладі військово-політичних текстів

2.3.1 Проста конкретизація

У нашому дослідженні процес конкретизації при відтворенні ВПТ ми визначаємо як заміну слова МО з широким значенням на слово МП з вузьким значенням. Є два випадки, коли застосування конкретизації виявляється доцільним. Застосування методу конкретизації є доцільним у двох ситуаціях. По-перше, у МП слово із загальним значенням може відповідати кільком словам із більш частковим значенням. При перекладі речення "Have you had a meal?" українською мовою часто потрібно конкретизувати, про яку страву йдеться, наприклад: «Ви вже поснідали?» або «Ви вже пообідали?». По-друге, використання тих самих загальних слів у перекладі, що й в оригіналі, може бути неприйнятним для описаної ситуації. При перекладі фрази "She's pulling

your leg" з англійської на українську, використання тих самих загальних слів "Вона тягне твою ногу" може бути неприйнятним, оскільки в українській мові цей вираз не має прямого аналога з тією ж самою конотацією. Більш адекватним перекладом може бути "Вона тебе накручує" або "Вона жартує в твою адресу" [50, с. 26].

Під час вивчення оригіналів ВПТ та їх українських перекладів було виявлено різні види конкретизації: просту конкретизацію, конкретизацію з декомпресією та конкретизацію з вилученням компонентів. Розглянемо докладніше варіанти трансформацій за допомогою конкретизації для ВПТ (рис. 1).

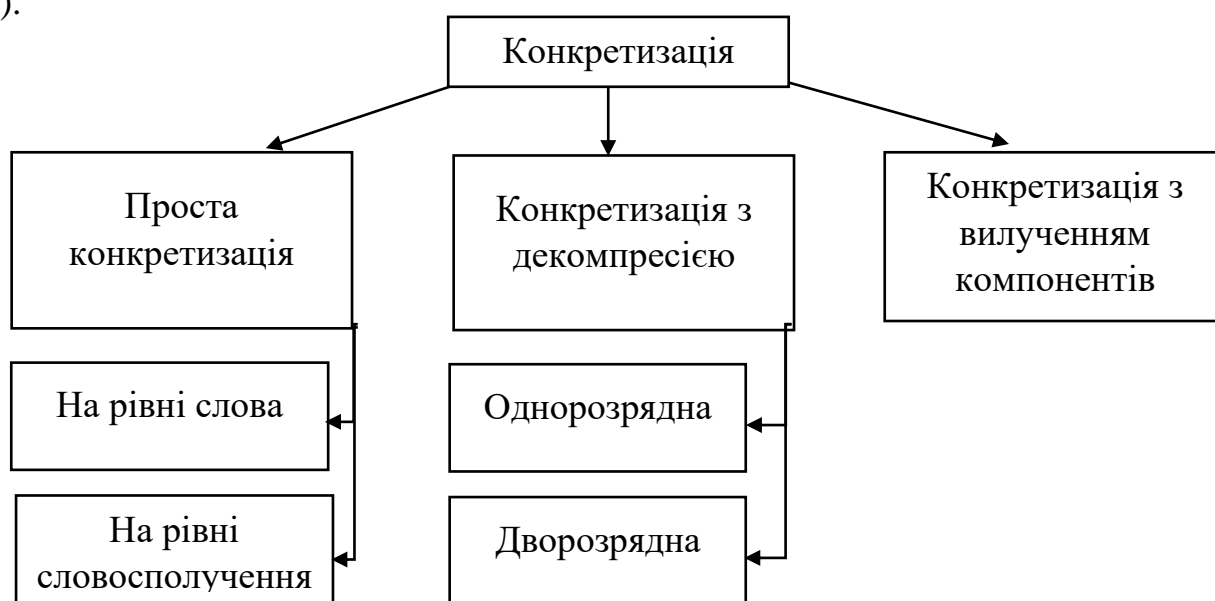

Рис. 2.2 Варіанти конкретизації в перекладі ВПТ

Перша і найпоширеніша конкретизація при перекладі ВПТ — це проста конкретизація, або конкретизація без додаткових елементів, під якою ми розуміємо заміну англійського слова чи словосполучення з широким значенням на українське слово чи словосполучення з вужчим значенням, тоді як кількість компонентів в МО і МП однакова.

При простій конкретизації одне слово вихідного тексту перекладається українською мовою також одним словом. Коли конкретизується словосполучення, звуження значення відбувається на рівні словосполучення.

Конкретизацію з декомпресією ми визначаємо як трансформаційний процес у нашому дослідженні, де замість широкого значення слова тексту оригіналу використовується словосполучення зі конкретною семантикою в тексті перекладу. Аналіз досліджуваного матеріалу виявив як однорозрядну, так і дворозрядну конкретизацію з декомпресією. У нашому дослідженні ми розглядаємо однорозрядну конкретизацію з декомпресією як трансформаційний процес, який передбачає конкретизацію значення вихідної лексичної одиниці з додаванням лексичних елементів, яких не було в МО. Коли до перекладу додається один лексичний елемент, ми називаємо його однорозрядною конкретизацією з декомпресією вихідної лексичної одиниці. Якщо додано два або більше елементи, ми класифікуємо це як дворозрядну конкретизацію з декомпресією. [44, с. 94]

Різновидом трансформації, при якому звуження значення вихідної лексичної одиниці в перекладі відбувається з вилученням оточуючих компонентів, називаємо конкретизацією з вилученням компонентів. [44, с. 94]

Розглянемо приклади застосування різновидів конкретизації при перекладі ВПТ.

2.3.1.1 Проста конкретизація на рівні слова

Наведемо приклад застосування простої конкретизації на рівні слова із ВПТ:

<i>Deterrence and defence are at the heart of the Alliance, underpinned by Article 5 of the Washington Treaty and an enduring transatlantic bond. [11]</i>	<i>В основу Альянсу покладено принцип стримування і оборони, який закріплено у Статті 5 Вашингтонського договору і який підкріплюється міцним трансатлантичним зв'язком. [58]</i>
--	---

У поданому реченні відбувається конкретизація на рівні слова під час перекладу англійського слова *heart*. Словник [22] пропонує відповідники *серце, душа, мужність*, а інший словник також *почуття, любов, прихильність, середина, суть, розум, шлунок*. Однак при використанні цих відповідників не є можливим, оскільки вони не враховують загального контексту висловлювання. Враховуючи загальний контекст, англійське *heart* конкретизується за допомогою українського слова *основа*. Така конкретизація є контекстуальною, тобто вона викликана особливостями самого контексту. Переклад потребує конкретизації *heart*, оскільки українська мова не використовує це слово з таким широким спектром значень.

Розглянемо інший приклад використання простої конкретизації на рівні слова у ВПТ:

<i>Russia has intensified its hybrid actions against NATO Allies and partners, including through proxies. [11]</i>	<i>Росія активізувала гібридні заходи проти держав-членів Альянсу і партнерів і застосовує для цього маріонеток. [58]</i>
--	---

Проаналізуємо приклад застосування простої конкретизації на рівні слова із ВПТ при відтворенні англійського іменника *proxy*. Відповідно до словника [21] наводяться такі відповідники: *уповноважений, заступник, довірена особа, повірений, повноваження, доручення, передача голосу або повноважень* та ін. Після аналізу оригінального висловлювання стає очевидним, що використання прямого еквівалента в цьому конкретному контексті не зможе належним чином охопити значення як окремого англійського лексичного елемента *proxy*, так і всього висловлювання. У такому випадку перекладач вдається до конкретизації змісту англійської лексичної одиниці з широкою семантикою. Тому перекладач вирішує конкретизувати зміст англійської лексичної одиниці з широким семантичним діапазоном. У перекладі оригінальний англійський термін конкретизується за допомогою українського відповідника *маріонетка*.

Зауважимо, що в даному випадку можна говорити про конкретизацію вихідної лексеми на рівні слова.

В українському перекладі одиниці оригінального тексту можуть зазнавати трансформацій шляхом простої конкретизації, яка може стосуватися як слів, так і словосполучень. Однак варто зазначити, що конкретизація на рівні словосполучення зустрічається значно рідше, ніж конкретизація на рівні окремого слова.

Розглянемо ще один випадок конкретизації на рівні слова на прикладі уривку з ВПТ:

<i>However, as the Strategic Concept sets out, our <u>nations</u> are now facing more profound security threats and challenges than at any time since the end of the Cold War. [11]</i>	<i>Втім, як йдеться у Стратегічній концепції, наші <u>країни</u> нині стикаються з більш серйозними загрозами і викликами безпеці, ніж будь-коли з часів холодної війни. [58]</i>
---	---

У даному реченні конкретизація на рівні слова відбувається при відтворенні вихідного англійського іменника nation. У багатьох випадках nation використовується в ширшому контексті, охоплюючи групу людей, які мають спільну культуру, історію, мову тощо. У той же час країна зазвичай вказує на конкретну територіальну одиницю з визначеними кордонами та власним урядом. Таким чином, переклад nation як країна є конкретизацією на рівні слова, оскільки він звужує абстрактну ідею nation до певного географічного обмеження, тобто можна сказати, що вихідна одиниця має вужче значення.

2.3.1.2 Проста конкретизація на рівні словосполучення

Розглянемо приклади простої конкретизації на рівні словосполучення, порівнюючи оригінал та переклад ВПТ:

We will continue to address the impact of climate change on defence and security, including through the development of innovative strategic analysis tools. [11]

Ми і надалі вивчатимемо наслідки зміни клімату для оборони і безпеки, зокрема за допомогою розвитку інноваційних інструментів стратегічного аналізу.[58]

У вищенаведеному прикладі спостерігаємо трансформацію шляхом простої конкретизації на рівні словосполучення. Англійський двокомпонентний термін to address the impact трансформовано при перекладі за допомогою двокомпонентного українського терміна вивчатимемо наслідки. У словниках [21, 22] першому компоненту to address відповідають такі словникові відповідники: *адресувати; направляти; написати адресу, звертатися (до кого-небудь); виступати, вибирати (офіційну) форму звертання до кого-небудь; звертатися; адресуватися*. Другий компонент англійського словосполучення має такі значення: *удар, поштовх, імпульс, колізія, зіткнення, вплив; наслідки* [21, 22]. Однак жоден зі словникових відповідників не може бути використаний шляхом прямої підстановки при перекладі вихідного словосполучення. Тому вивчати наслідки є адекватним варіантом перекладу в цій ситуації.

Розглянемо інший приклад використання простої конкретизації на рівні словосполучення у ВПТ:

We will continue our efforts to implement these decisions, including by demonstrating the ability to scale up our military presence through robust live exercises across the Eastern Flank of the Alliance.[11]

Ми і надалі докладатимемо зусиль з метою виконання цих рішень, зокрема демонструючи здатність Альянсу нарощувати військову присутність за допомогою активних практичних навчань на східному фланзі Альянсу. [58]

Звідси випливає конкретизація на рівні словосполучення. У оригіналі, вираз *robust live exercises* складається з трьох компонентів: *robust* (міцний, потужний), *live* (живий, активний), та *exercises* (вправи, навчання). У цьому випадку *robust* вказує на велику міцність або інтенсивність, *live* підкреслює активність та реальність, а *exercises* вказує на навчання чи вправи. У перекладі українською мовою, використовується термін *активні практичні навчання*. Він також складається з трьох компонентів. Таким чином, переклад *активні практичні навчання* відображає той же контекст, що й оригінал, але використовує слова з більш вузьким значенням, щоб передати ту саму ідею.

Результати наших кількісних розрахунків, як зображено на малюнку 2.3, ілюструють результати, отримані шляхом застосування як простої конкретизації на рівні слова, так і конкретизації на рівні словосполучення. Ці результати були ретельно проаналізовані, щоб виявити загальні тенденції використання конкретизації під час перекладу ВПТ:

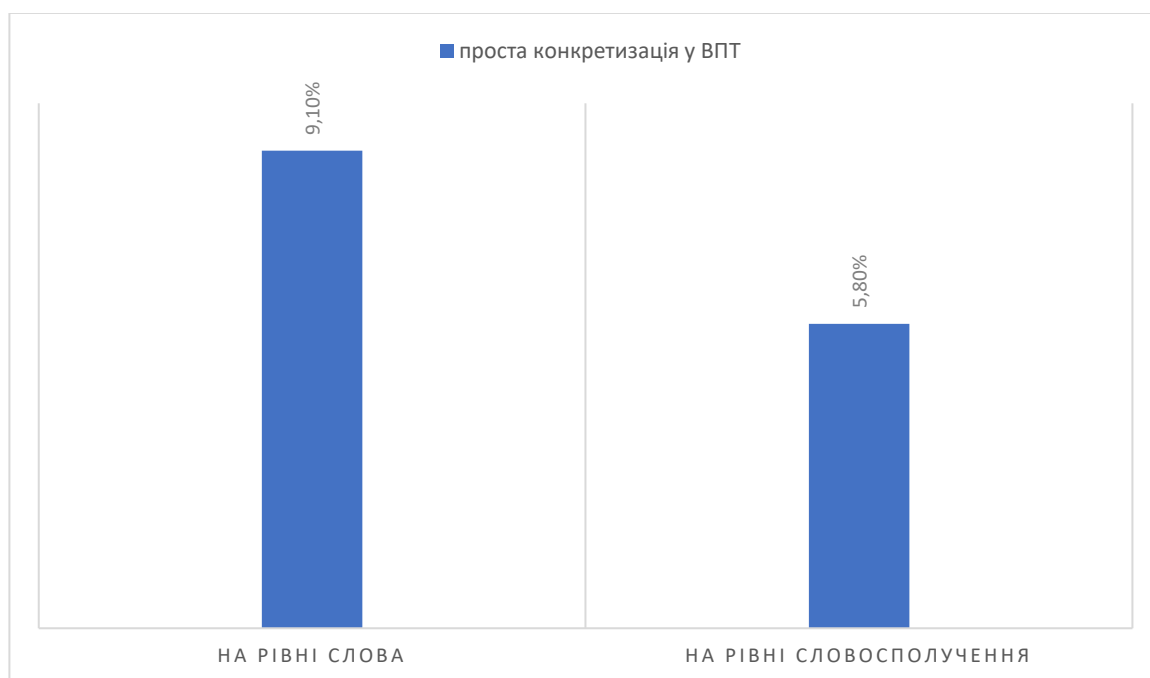

Рис. 2.3 Кількісні дані використання простої конкретизації на рівні слова та словосполучення при перекладі військово-політичних документів

За результатами кількісних підрахунків, у ВПТ проста конкретизація використовується при перекладі у 14,9% від загальної кількості слів і

словосполучень, (із них на рівні словосполучень – 5,8 %, на рівні слова – 9,1% відповідно).

2.3.2 Конкретизація з декомпресією

Іншим типом конкретизації, виявленим під час порівняльного аналізу оригіналів і перекладів ВПТ, є конкретизація з декомпресією вихідної одиниці. Цим терміном ми розуміємо процес, при якому для лексичної одиниці оригіналу вибирається відповідник із вузким значенням з одночасним додаванням лексичних компонентів у мові перекладу.

У нашому дослідженні ми будемо розрізняти однорозрядну конкретизацію з декомпресією та дворозрядну конкретизацію з декомпресією. Під однорозрядною конкретизацією з декомпресією ми розуміємо трансформацію англійського слова або словосполучення, яка призводить до утворення українського словосполучення з одним додатковим компонентом, тобто кількість елементів у перекладі збільшується на один компонент. Відповідно, при дворозрядній конкретизації з декомпресією ми маємо на увазі додавання до перекладу двох і більше лексичних елементів порівняно з оригіналом.

Під час порівняльного аналізу оригіналів і перекладів ВПТ ми виявили випадки однорозрядної конкретизації з декомпресією та дворозрядної конкретизації з декомпресією. Давайте розглянемо ці види конкретизації з декомпресією більш детально на прикладах.

2.3.2.1 Однорозрядна конкретизація з декомпресією

Розглянемо однорозрядную конкретизацію з декомпресією на прикладах перекладу ВПТ українською мовою:

<i>We commit to contribute the necessary <u>forces</u>, capabilities and resources to the full range of NATO operations, missions and activities. [11]</i>	<i>Ми зобов'язуємося забезпечити необхідні <u>особовий склад</u>, спроможності і ресурси з усього спектра операцій, місій і заходів НАТО. [58]</i>
--	--

У даному реченні констатуємо застосування однорозрядної конкретизації з декомпресією вихідної лексичної одиниці при відтворенні англійського іменника *force*. Значення цього іменника досить обширне, тому необхідно надати точніший переклад, оскільки вживання прямого відповідника *сила* не підходить для адекватного перекладу. У цьому випадку перекладач вдається до конкретизації значення з одночасним збільшенням конструктивних елементів речення. Результатом такого перетворення стає двокомпонентне українське словосполучення “прикметник + іменник” *особовий склад*. Такий контекстуальний відповідник краще відображає загальний зміст речення.

Як видно з наведеного прикладу, одному компоненту МО відповідають два компоненти МП. Слід зауважити, що конкретизація з декомпресією значно збільшує кількість елементів речення, що може стати на заваді легкому сприйняттю інформації.

Наведемо інший приклад застосування конкретизації вихідної лексичної одиниці з декомпресією на прикладі ВПТ:

<i>In light of its hostile policies and actions, we cannot consider Russia to be a <u>partner</u>. [11]</i>	<i>У світлі її ворожої політики і дій ми не можемо вважати Росію <u>партнером Альянсу</u>. [58]</i>
---	---

У вищенаведеному реченні зафіксовано використання конкретизації з декомпресією англійського номінатива *partner*. Перекладач застосовує конкретизацію в українське словосполучення “іменник + іменник” *партнер Альянсу*. Необхідність такої трансформації викликана загальним контекстом речення, щоб зробити текст більш адекватним і зрозумілим для сприйняття українською аудиторією, тому відбувається конкретизація значення при перекладі з одночасним збільшенням лексичних елементів у перекладі.

Наведемо інший приклад застосування конкретизації вихідної лексичної одиниці з декомпресією на прикладі з ВПТ:

<i>Where possible, the Participants will progressively shift the response to a <u>nationally-led one</u> that sees humanitarian support transitioning to Ukrainian systems of service provision over time and puts more leadership, capacity and funding in the hands of Ukrainian organisations to drive operational delivery of humanitarian services. [11]</i>	<i>Там, де це можливо, Учасники поступово передаватимуть повноваження <u>національним організаціям України</u>, які здійснюватимуть контроль за надходженням гуманітарної допомоги в українську систему надання послуг у майбутньому, а також надаватимуть більше керівних можливостей, спроможностей та фінансування в розпорядження організаціям України для забезпечення оперативного надання гуманітарних послуг. [58]</i>
---	--

У вищенаведеному уривку з ВПТ зафіксовано застосування однорозрядної конкретизації з декомпресією. Англійське словосполучення *nationally-led one* було трансформовано в перекладі у словосполучення *національні організації України*. У даному випадку чітко прослідковується застосування однорозрядної конкретизації з декомпресією, оскільки для

вихідної англійської лексеми *nationally-led* в українській мові немає прямого відповідника, який би відтворив повною мірою значення цього англійського слова. Також слово *one* потребує уточнення, щоб розуміти контекст речення. Перекладач вдається до конкретизації вихідних лексичних одиниць з одночасним додаванням компонентів із метою уточнення і в ТП використане двокомпонентне словосполучення *національні організації України*. Кількість конструктивних елементів у ТП збільшилася на один порівняно з оригіналом і, за нашим визначенням, здійснена однорозрядна конкретизація з декомпресією.

2.3.2.2 Дворозрядна конкретизація з декомпресією

Дворозрядна конкретизація з декомпресією визначається в дослідженні як такий трансформаційний процес, при якому відбувається конкретизація англійської лексичної одиниці з одночасним збільшенням кількості лексичних компонентів на дві одиниці й більше порівняно з оригіналом. Наведемо типовий приклад дворозрядної конкретизації з декомпресією у ВПТ:

National contributions, by Allies concerned, of dual-capable aircraft, as well as the provision of conventional forces and military capabilities in support of NATO's nuclear deterrence mission, remain central to this effort.
[11]

Національні внески держав-членів Альянсу, яких це стосується, щодо забезпечення літаків, здатних нести як звичайну, так і ядерну зброю, а також виділення звичайних збройних сил і військових спроможностей для забезпечення місії ядерного стримування НАТО, залишаються вагомим складовою цих зусиль. [58]

У даному реченні зафіксовано дворозрядну конкретизацію з декомпресією, тобто двокомпонентному словосполученню відповідає чотирикомпонентне українське словосполучення. Як видно з прикладу,

англійське словосполучення *dual-capable aircraft* отримало в перекладі наступний український транслят літаки, здатні нести як звичайну, так і ядерну зброю.

Першим компонентом оригінального словосполучення є складений прикметник, який складається з *dual*, словниковим [21] відповідником якого є *подвійний*, та *capable*, що перекладається як *здібний*. Другим компонентом є іменник *aircraft*, відповідниками до якого є *літак, літальний апарат*.

Перекладач вдається до описового перекладу, використовуючи дієприкметниковий зворот, тому що неможливо адекватно перекласти дане словосполучення на українську мову без додавання додаткових компонентів. Отже, у перекладі одночасно з конкретизацією було додано 2 додаткових компоненти.

Наведемо ще один приклад застосування дворозрядної конкретизації з декомпресією при перекладі ВПТ:

Russia has increased its multi-domain military build-up and presence in the Baltic, Black, and Mediterranean Sea regions, and maintains significant military capabilities in the Arctic. [11]

Росія активізувала нароцування різних видів збройних сил і збільшила військову присутність у регіонах Балтійського, Чорного і Середземного морів, а також зберігає істотний військовий потенціал в Арктиці. [58]

У вказаному перекладі ми можемо побачити приклад дворозрядної конкретизації з декомпресією. В оригінальному англійському тексті *multi-domain military build-up and presence* було перекладено як різні види збройних сил і військова присутність. Тут ми бачимо, що одна англійська лексична одиниця *multi-domain military build-up and presence* розширюється на дві українські лексичні одиниці різні види збройних сил і військова присутність, що відповідає означенню дворозрядної конкретизації з декомпресією. Таким

чином, застосування дворозрядної конкретизації з декомпресією у цьому випадку полягає у розширенні оригінальної лексичної одиниці на більшу кількість лексичних компонентів у перекладі.

Відобразимо на рис. 2.4. отримані дані щодо кількості використання конкретизації з декомпресією при перекладі англійських ВПТ:

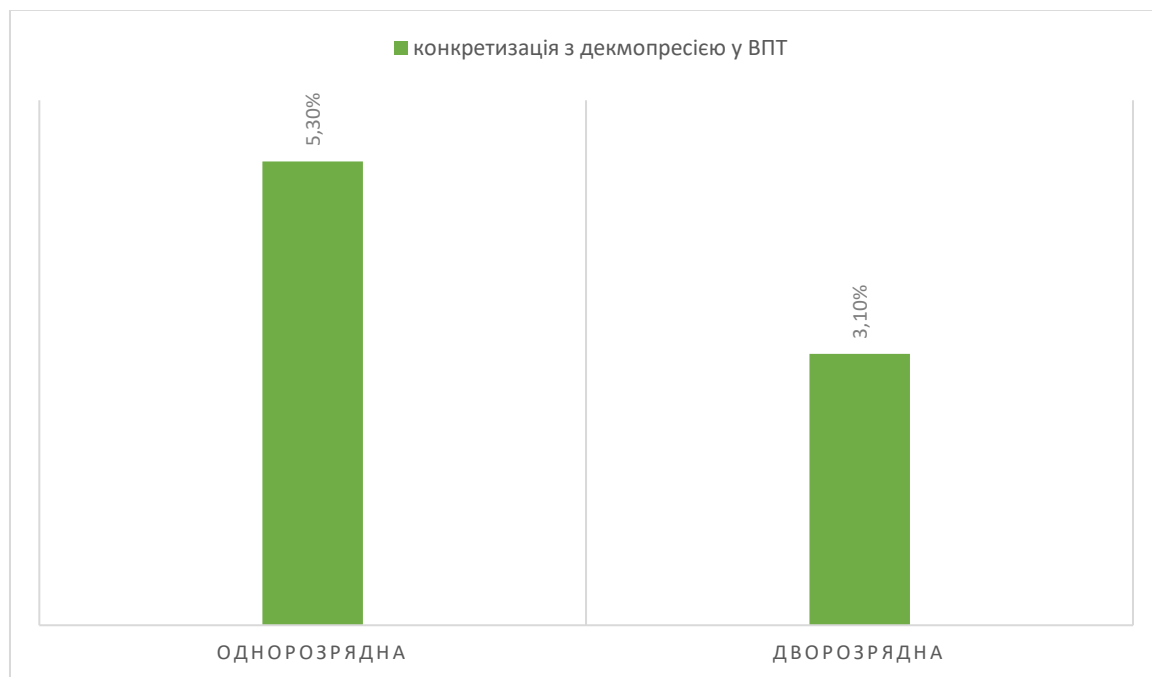

Рис. 2.4. Кількісні дані використання конкретизації з декомпресією при перекладі англійських ВПТ

В результаті аналізу кількісних показників застосування конкретизації з декомпресією було встановлено, що для ВПТ 5,3% загальної кількості слів і словосполучень перекладаються за допомогою однорозрядної конкретизації з декомпресією. В той час 3,1% загальної кількості слів перекладаються за допомогою дворозрядної конкретизації з декомпресією.

Дослідивши використання конкретизації з декомпресією у ВПТ, дійшли висновку, що, такий різновид трансформації загалом негативно впливає на кінцевий текст, обтяжуючи його додатковими структурами та зворотами, що інколи призводить до затруднення сприйняття кінцевої інформації.

2.3.3 Конкретизація з вилученням компонентів

Під терміном конкретизації з вилученням компонентів розуміємо процес модифікації початкового виразу, за якого семантика зменшується, а кількість складових у новому виразі зменшується порівняно з оригіналом. Цей вид трансформацій можливий лише на рівні словосполучень.

За нашими спостереженнями, такий різновид конкретизації межує з генералізацією. Однак при генералізації відбувається узагальнення сигніфіканта, а при конкретизації з вилученням компонентів лише вилучається компонент зі словосполучення, оскільки в українському перекладі він дублює значення інших компонентів. Дослідження явища конкретизації з вилученням компонентів показало, що воно є не дуже розповсюдженим, однак іноді зустрічаються при перекладі ВПТ.

Розглянемо використання конкретизації з вилученням компонентів на прикладах ВПТ:

The UK stands behind Ukraine's IMF programme goals of sustaining economic and financial stability, restoring debt sustainability and promoting reforms that support Ukraine's recovery. [2]

Сполучене Королівство підтримує цілі програми МВФ для України щодо забезпечення економічної та фінансової стабільності, відновлення боргової стійкості та просування реформ, які сприяють відновленню України. [80]

У наведеному прикладі зафіксовано застосування конкретизації з вилученням компонентів при перекладі двокomпонентного словосполучення *stands behind*. У трансляті перекладач використав слово *підтримує*, що, за

нашим визначенням, класифікується як конкретизація з вилученням компонентів.

Порівняємо на рис. 2.5 отримані кількісні дані про застосування різних видів конкретизації при дослідженні ВПТ.

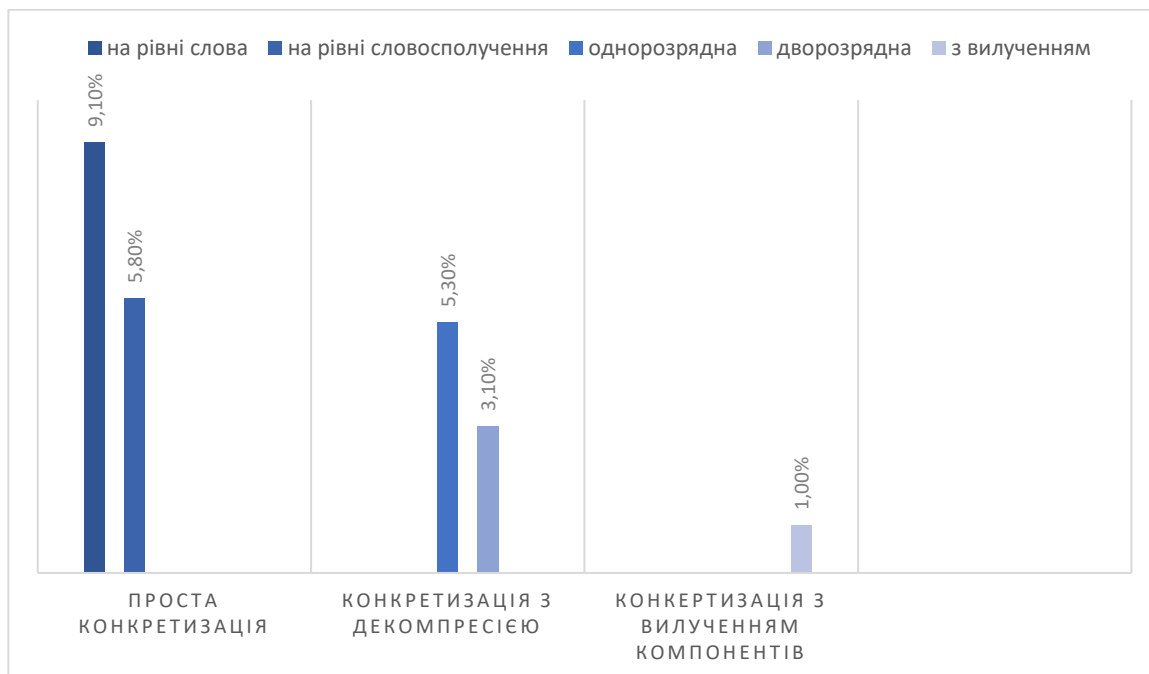

Рис. 2.5. Кількісні дані використання конкретизації при перекладі ВПТ

Як видно з рис. 2.5, найбільш поширеним для ВПТ є використання простої конкретизації. Проста конкретизація значно превалює над іншими видами конкретизації. Цей факт можна пояснити вживанням у ТО великої кількості багатозначних слів.

Цікавими виявилися дані, отримані з використання конкретизації з декомпресією у ВПТ. Трансформація таких англійських військових понять та реалій вимагає в більшості випадків розгортання змісту цих лексичних одиниць з одночасною конкретизацією.

Конкретизація з вилученням компонентів виявилася найменш уживаним засобом перекладу англійських ВПТ. Відсоток використання варіюється в межах 1%. Поясненням такого незначного відсотка застосування конкретизації з вилученням компонентів є використання в оригіналі слів із широкою семантикою, що й підтверджують дані, отримані щодо простої конкретизації.

2.3.4 Модуляція

У процесі перекладу тексту зустрічаємо такий прийом, як модуляція. Модуляція означає заміну англійських слів чи виразів українським еквівалентом, який логічно впливає зі значення оригінального терміну. Цей прийом характеризується заміною словникового еквіваленту на контекстуальний, що логічно пов'язаний з ним. Це може бути метафорична або метонімічна заміна. Враховуючи, що всі частини мови поділені на чотири категорії: предмети, процеси, ознаки та відношення, можливі різні варіанти заміни: об'єкт можна замінити його характеристикою, дія може стати об'єктом, характеристика може бути об'єктом або дією, і так далі.

З наших спостережень випливає, що модуляція є найменш уживаним видом лексико-семантичних трансформацій при перекладі англійських ВПТ. Це пояснюється тим, що сама сутність модуляції полягає у розвитку семантики вихідного слова або словосполучення та отриманні в перекладі еквівалента, що має лише віддалений асоціативний зв'язок, що не є характерним для військового тексту, який має тенденцію до прямого, чіткого формулювання та однозначності.

Проілюструємо використання модуляції на прикладі ВПТ:

<i>We reiterate that the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW) <u>stands in opposition to and is inconsistent and incompatible with the Alliance's nuclear deterrence policy, is at odds with the existing non-proliferation and disarmament architecture, risks undermining the NPT, and does not take into account the</u></i>	<i>Ми знову підтверджуємо, що Договір про заборону ядерної зброї (ДЗЯЗ) <u>суперечить</u> політиці ядерного стримування Альянсу, є непослідовним і несумісним з нею, йде врозріз з чинною архітектурою нерозповсюдження і роззброєння, може зашкодити ДНЯЗ і не враховує сучасне середовище безпеки. [58]</i>
--	---

У вищенаведеному реченні проаналізуємо застосування модуляції при трансформації англійського двокомпонентного словосполучення *stands in opposition to*. Це англійське словосполучення не може бути відтворене українською мовою шляхом прямої підстановки словникових відповідників, оскільки загальний зміст повідомлення в такому випадку буде незрозумілим реципієнту. У цьому конкретному прикладі перекладач вдається до смислового розгортання вихідної лексичної одиниці і в перекладі пропонує український відповідник зумовлювати. Словникові [21] еквіваленти кожного компонента словосполучення дають лише загальний напрямок розвитку думки. Переклад походить від загального значення всього словосполучення, тобто трансформація відбувається на рівні словосполучення. Англійське дієслово *to stand* означає *стояти, вставати*, а іменник *opposition* інтерпретується в цьому контексті як *опір, протидія*.

Вибір такого українського відповідника пояснюється загальним контекстом речення та семантикою англійського словосполучення, в який автор вкладає поняття “виступати проти чогось”. Отриманий в українському варіанті перекладу відповідник *суперечити* цілком відтворює семантику вихідного повідомлення.

Наведемо інший приклад використання модуляції на типовому прикладі перекладу уривка з ВПТ:

<i>Russia must immediately stop this illegal war of aggression, <u>cease</u> its use of force against Ukraine, and completely and unconditionally withdraw all of its forces and equipment from the territory of Ukraine within its internationally</i>	<i>Росія має негайно припинити цю незаконну загарбницьку війну, <u>покласти край</u> застосуванню військової сили проти України і цілковито та беззастережно вивести свої війська і техніку з</i>
---	---

recognised borders, extending to its territorial waters. [11]

території України у межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи територіальні води. [58]

Даний уривок із ВПТ є прикладом використання модуляції для еквівалентного відтворення вихідної англійської одиниці *cease*. У словниках [21, 22] знайдемо такі можливі еквіваленти *припиняти, зупиняти, призупиняти*. Перекладач вирішив передати слово *cease* фразою *покласти край*. Обидва вирази передають однакове значення - припинення використання сили або агресії. Використання фрази *покласти край* українською мовою є логічним виведенням з контексту та еквівалентом англійського слова "cease" у даному контексті.

При аналізі кількісних даних було виявлено досить незначну кількість використання цього різновиду лексико-семантичних трансформацій, оскільки саме поняття модуляції передбачає розвиток вихідного значення, отже, є ймовірність спотворення вихідного значення, що для ВПТ є неприйнятним. При розробці ВПТ автори намагаються уникати двозначності.

За кількісними підрахунками відсоток модуляції як трансформаційного процесу при перекладі ВПТ складає 1,8%. Як вже зазначалося вище, такий незначний відсоток використання модуляції пояснюється прагненням ВПТ до максимально точної передачі реципієнту необхідних інформаційних компонентів.

2.3.5 Генералізація

У даному дослідженні генералізація при перекладі ВПТ розглядається як заміна лексичних одиниць англійської мови з вузьким значенням одиницями української мови із ширшим значенням. Цей прийом зустрічається значно

рідше, ніж конкретизація. Ми вважаємо, що це може бути пояснено особливостями термінології в англійській військовій сфері, де одиниці мають більш абстрактне значення, ніж їхні українські аналоги. При аналізі оригіналів ВПТ та їх перекладів виявлено трансформації, здійснені шляхом генералізації на рівні словосполучення. Генералізація на рівні слова зустрічається в матеріалі дослідження досить рідко.

Проілюструємо використання генералізації на типовому прикладі ВПТ:

<i>Ukraine and the Federal Republic of Germany (“Germany”), hereinafter “the Participants”, <u>condemn in the strongest possible terms</u> the unjustified, unprovoked, illegal and brutal war of aggression by Russia against Ukraine, by which Russia seriously violates international law, including the UN Charter. [2]</i>	<i>Україна та Федеративна Республіка Німеччина («Німеччина»), далі – «Учасники», <u>рішуче засуджують</u> невиправдану, неспровоковану, незаконну та жорстоку агресивну війну Росії проти України, якою Росія серйозно порушує міжнародне право, включаючи Статут ООН. [80]</i>
---	---

При перекладі наведеного речення застосували генералізацію на рівні словосполучення. Так, у наведеному вище реченні англійське словосполучення condemn in the strongest possible terms відтворено в перекладі за допомогою українського словосполучення рішуче засуджують. У цьому випадку здійснена генералізація з вилученням зайвих компонентів. Чотирикомпонентному англійському словосполученню в перекладі відповідає українське двокомпонентне словосполучення. При трансформації цього англійського словосполучення опускаються компоненти in the strongest possible terms, які генералізовано одним українським прислівником рішуче. Таким чином, при перекладі відбувся перехід від часткового до загального при вилученні зайвих компонентів, як генералізацію з вилученням компонентів.

Наведемо приклад генералізації на рівні слова при перекладі ВПТ:

Given the extraordinary scope of the challenge caused by Russia's massive contamination of Ukrainian soil through mines, ammunition and other explosive ordnance, Germany aims to continue providing substantial funding to humanitarian demining efforts alongside partners.[1]

*З огляду на надзвичайний масштаб виклику, спричиненого масовим забрудненням Росією української землі мінами, боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами, Німеччина має намір і надалі надавати значне фінансування зусиллям з гуманітарного розмінування разом з партнерами.
[81]*

У даному прикладі наведено генералізацію слова ordnance. Словник [21] пропонує наступні можливі еквіваленти: *артилерійські гармати, артилерія; матеріальна частина артилерії; артилерійсько-технічне постачання*. Однак за контекстом жодний з цих еквівалентів не підходить. Натомість перекладач використав транслят предмети, що має набагато ширше значення, ніж оригінал. У даному випадку здійснена генералізація на рівні слова, що є досить рідкісним явищем для ВПТ.

Наступним прикладом генералізації в перекладі ВПТ може слугувати уривок:

In the event of future Russian armed attack against Ukraine, at the request of either of the Participants, the Participants will consult within 24 hours to determine measures needed to counter or deter the aggression. [2]

*У разі збройного нападу Росії на Україну, на запит будь-якого з Учасників Учасники проведуть консультації протягом 24 годин для визначення заходів, необхідних для протидії або стримування агресії.
[80]*

У даному випадку генералізація відбулася на рівні словосполучення. У наведеному прикладі англійське словосполучення *future Russian armed attack* було перекладено українським словосполученням *збройний напад Росії*. У цьому випадку здійснена генералізація з вилученням компонентів.

Чотирикомпонентному англійському словосполученню в перекладі відповідає українське трикомпонентне словосполучення. При трансформації цього англійського словосполучення опускається компонент *future*. Таким чином, у даному випадку використано трансформацію генералізацією з вилученням компонентів.

Відсоток використання генералізації при перекладі ВПТ складає 3%. Головними чинниками, що спонукають до застосування генералізації при перекладі ВПТ, виступає більш розвинена лексична база англійських військових термінів порівняно з українськими, тобто у англійських ВПТ деякі поняття більш деталізовані порівняно з їхніми українськими відповідниками.

На рис. 2.6. представлено результати кількісних підрахунків застосування лексико-семантичних трансформацій залежно від їх типу:

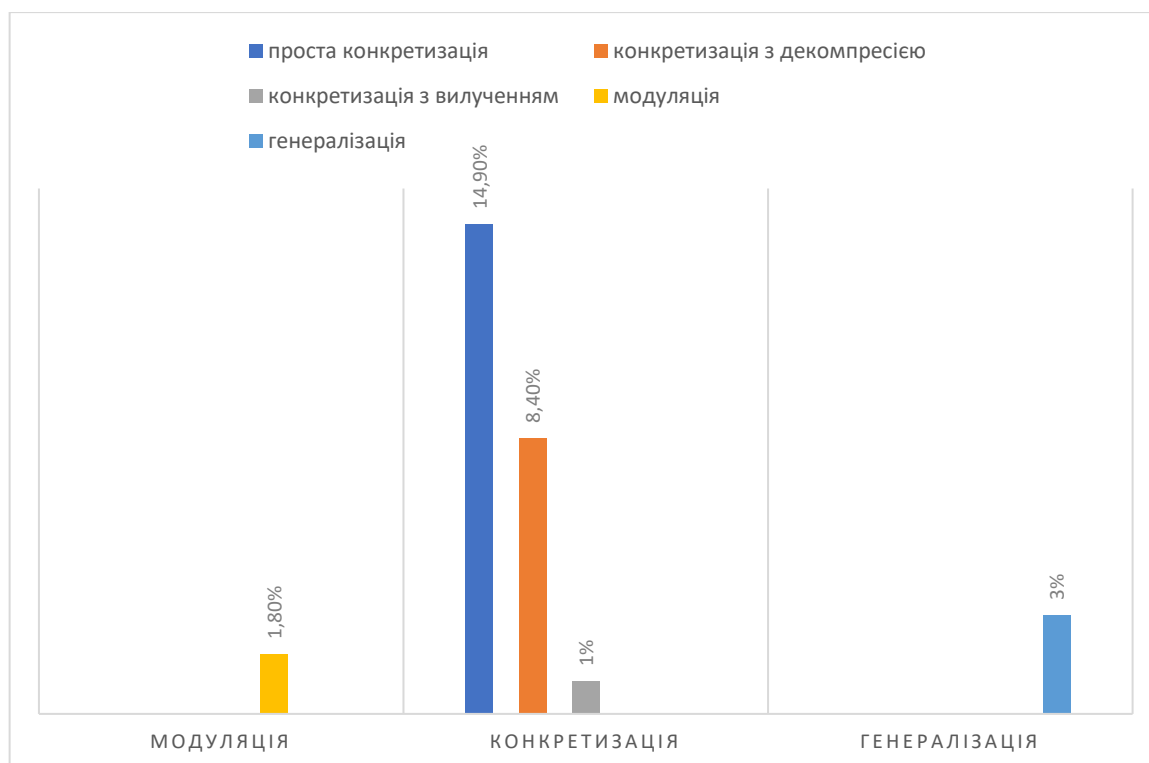

Рис. 2.6. Кількісні дані використання лексико-семантичних трансформацій при перекладі англійських ВПТ залежно від їх типу

Як видно на рис. 2.6, найбільш розповсюдженим типом лексико-семантичних трансформацій є конкретизація. У ВПТ притаманне використання значної кількості слів і словосполучень із широкою семантикою, що, у свою чергу, при перекладі вимагає застосування конкретизації. Проста конкретизація використовується при перекладі 14,9% від загальної кількості слів і словосполучень (9,1% на рівні слова, 5,8% на рівні словосполучення). При цьому 8,4% припадає на конкретизацію з декомпресією (5,3% однорозрядна, 3,1% дворозрядна). Конкретизація з вилученням компонентів використовується лише у 1% перекладу. Таким чином, в цілому конкретизація при перекладі англійських ВПТ на українську мову становить 24,3%.

Наступні два різновиди традиційних лексико-семантичних трансформацій (модуляція та генералізація) не зазнали широкого розповсюдження при перекладі ВПТ. Поясненням такого незначного відсотка використання модуляції при перекладі ВПТ може слугувати теза про те, що при такому виді трансформації від перекладача вимагається проведення різного роду семантичних зсувів при перекладі, що в результаті може спричинити спотворення вихідного значення. Модуляція використовується при перекладі лише 1,8% від загальної кількості слів.

Відсоток використання генералізації не виявився високим при перекладі ВПТ, що тільки підтверджує дані, отримані з конкретизації. Незначна кількість застосування генералізації при перекладі можна пояснити прагненням української військової мови, зокрема, до максимальної чіткості та однозначності. Генералізація використовується при перекладі лише 3% від загальної кількості слів.

Висновки до розділу 2

Аналіз оригіналів англійських ВПТ та їхніх перекладів українською мовою дав змогу визначити, що лексико-семантичні трансформації виникають при відтворенні англійських лексичних одиниць українською мовою у випадках розходження у системах мов, мовних норм та інформаційних запасів носіїв МО та МП.

За результатами проведеного дослідження є підстави стверджувати, що лексико-семантичні трансформації, які використовує перекладач при перекладі англійських ВПТ, слід класифікувати на так лексико-семантичні трансформації: конкретизація, модуляція та генералізація.

При аналізі конкретизації нами було виділено наступні різновиди цього типу трансформацій: проста конкретизація, конкретизація з декомпресією та конкретизація з вилученням компонентів.

Просту конкретизацію при перекладі ВПТ визначаємо як заміну англійського слова або словосполучення широкої семантики на слово або словосполучення української мови з вузьким значенням, при збереженні однакової кількості компонентів як у МО, так і в МП.

Конкретизація з декомпресією маркується як такий трансформаційний процес, коли замість широкозначного слова оригіналу вживається словосполучення з конкретною семантикою з одночасним збільшенням структурних елементів. Аналіз матеріалу дослідження виявив наявність однорозрядної та дворозрядної конкретизації з декомпресією. Під однорозрядною конкретизацією з декомпресією будемо розуміти такий трансформаційний процес, за якого одночасно з конкретизацією значення вихідної лексичної одиниці відбувається додавання лексичних елементів, відсутніх у МО. У випадку додавання одного лексичного елемента в МП констатуємо однорозрядну конкретизацію з декомпресією вихідної лексичної

одиниці, а при додаванні двох і більше додаткових елементів визначається як дворозрядна конкретизація з декомпресією.

При застосуванні конкретизації з вилученням компонентів з одночасним звуженням семантики вихідної лексичної одиниці в трансляті відбувається вилучення оточуючих компонентів.

За результатами кількісних підрахунків трансформацій у ВПТ проста конкретизація використовується при перекладі 14,9% загальної кількості слів і словосполучень (із них на рівні словосполучень – 5,8% та на рівні слова – 9,1% відповідно). При аналізі кількісних показників застосування конкретизації з декомпресією було встановлено, що у ВПТ 8,4% загальної кількості слів і словосполучень перекладаються за допомогою цього способу перекладу (із них однорозрядна – 5,3% та дворозрядна – 3,1% відповідно). За кількісними підрахунками, при перекладі ВПТ конкретизація з вилученням компонентів зустрічається приблизно 1%. При порівнянні різновидів конкретизації ми констатуємо, що проста конкретизація значно превалює над іншими видами конкретизації, вона становить 24,3%. Цей факт можна пояснити вживанням в оригіналі великої кількості багатозначних слів.

Модуляція може бути описана як процес заміни англійських слів чи фраз на їх українські еквіваленти таким чином, щоб зберігався логічний зв'язок між ними. Цей метод смислового розвитку полягає у тому, що слова замінюються на такі, які логічно впливають з контексту, але водночас мають тісний зв'язок з оригіналом.

При аналізі кількісних даних було виявлено досить незначну кількість використання цього різновиду лексико-семантичних трансформацій, оскільки саме поняття модуляції передбачає розвиток вихідного значення, отже, існує ймовірність спотворення первинного смислового поля, що для ВПТ є неприйнятним. За кількісними підрахунками відсоток модуляції при перекладі ВПТ складає 1,8%. Незначний відсоток застосування модуляції пояснюється

прагненням ВПТ до максимально точної передачі реципієнту необхідних інформаційних компонентів.

У дослідженні обговорюється генералізація при перекладі мовно-перекладацького тексту як процес заміни англійських лексичних одиниць, які мають більш вузьке значення, більш широкими українськими еквівалентами, що охоплюють більший спектр значень. За кількісними підрахунками відсоток генералізації при перекладі ВПТ складає 3%. Головним чинником застосування генералізації є більш розвинена лексична база англійських ВПТ порівняно з українськими, тобто у англійських ВПТ деякі поняття більш деталізовані порівняно з їхніми українськими відповідниками.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІЧНІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

3.1 Специфічні трансформації та їх види

Проаналізувавши оригінал та переклади текстів ВПТ, окрім традиційних лексико-семантичних трансформацій, були виділені також нетрадиційні види трансформацій, які в нашому дослідженні будемо називати специфічними.

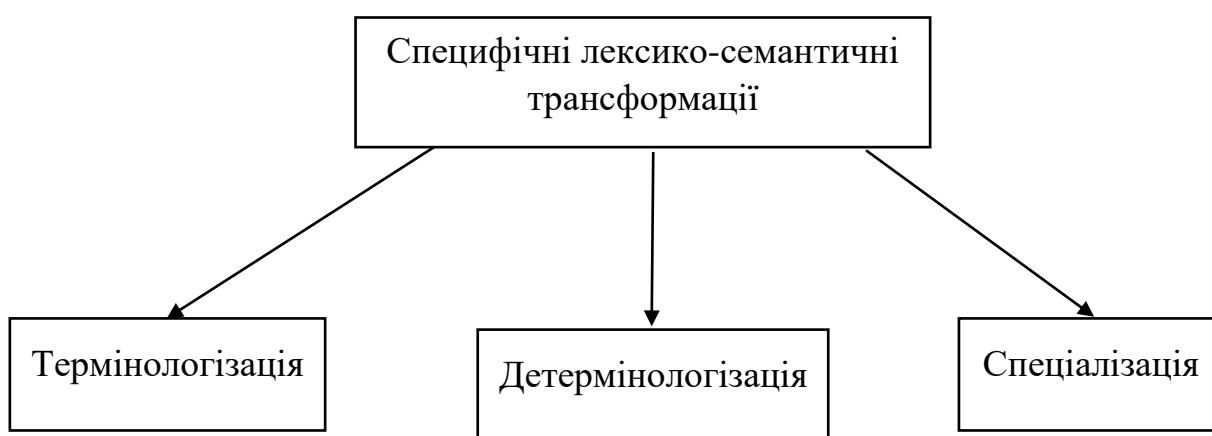

Рис. 3.1. Типи специфічних лексико-семантичних перекладацьких трансформацій при перекладі військово-політичних текстів українською мовою

Специфічними лексико-семантичними трансформаціями визначили термінологізацію, детермінологізацію, спеціалізацію та деспеціалізацію. Специфічними ми називаємо перетворення, зафіксовані саме при перекладі текстів англійських ВПТ, тобто такий набір засобів відтворення англійських лексичних елементів українською мовою, який ілюструє специфіку військового перекладу. Безумовно, трансформації, які ми маркуємо як специфічні, зустрічаються й при перекладі текстів іншої функціональної спрямованості, однак мова йде про комплекс трансформацій, тобто про певну систему перетворень англійських лексичних одиниць українською мовою. Більш детально ці види трансформацій досліджував Білан М. М. [34].

3.2. Специфічні лексико-семантичні трансформації при перекладі військово-політичних текстів

3.2.1 Термінологізація

У сучасних дослідженнях лінгвістичної термінології, поняття "термінологізація" не має однозначного визначення. Відповідно до Л. В. Струганець, термінологізація означає семантичний процес, що впливає на різні слова загальної лексики та перетворює їхню семантичну структуру. Перехід від загальноживаних слів до термінологічних відбувається двома способами: розвитком вторинних термінологічних значень у звичайних словах та використанням загальноживаних слів у складних термінах. В стислому розумінні термін "термінологізація" вказує на конкретні семантичні зміни, коли загальноживане слово стає спеціалізованим. У цьому дослідженні під терміном "термінологізація" ми розуміємо процес, при якому значення вихідної лексичної одиниці зсувається від загальноживаного прошарку до термінологічного [75].

Проілюструємо на прикладі застосування термінологізації при перекладі ВПТ:

<i>This includes continuing to modernise</i>	<i>Йдеться про подальшу модернізацію</i>
<i><u>NATO's nuclear capability</u> and updating</i>	<i><u>ядерного потенціалу НАТО</u> і</i>
<i>planning to increase flexibility and</i>	<i>оновлення планів з метою підвищення</i>
<i>adaptability of the Alliance's nuclear</i>	<i>гнучкості і адаптивності ядерних сил</i>
<i>forces, while exercising strong political</i>	<i>Альянсу, здійснюючи при цьому</i>
<i>control at all times. [11]</i>	<i>постійний суворий політичний</i>
	<i>контроль. [58]</i>

У даному фрагменті з ВПТ виявлено використання термінологізації для зміни вихідного слова. Так, англійське словосполучення NATO's nuclear capability відтворено в перекладі за допомогою українського словосполучення ядерний потенціал НАТО. У словниках [21, 22] знайдемо такі відповідники до іменника capability: *здатність; здібність; обдарованість; придатність*. Як видно, жоден із запропонованих словниками варіантів не зможе адекватно відтворити значення вихідного словосполучення, оскільки в українській військовій мові не вживається вислів “ядерна здібність”. В українських ВПТ при передачі цього значення застосовується словосполучення “ядерний потенціал”. Тому перекладач у даному випадку вдався до трансформації шляхом термінологізації, тобто транслят перейшов до термінологічного прошарку лексики, а лексичний термін лишається у загальноприйнятому словнику.

Наведемо ще приклад застосування термінологізації при перекладі ВПТ:

<i>We welcome the rapid progress towards the full integration of Finland into <u>NATO's deterrence and defence</u>, and have agreed to complete this process as soon as possible. [11]</i>	<i>Ми вітаємо швидкий прогрес у напрямку повної інтеграції Фінляндії до <u>системи стримування і оборони НАТО</u> і вирішили завершити цей процес якнайшвидше. [58]</i>
--	---

У наведеному вище реченні було зафіксовано використання термінологізації при перекладі англійського словосполучення NATO's deterrence and defence. Перекладач переніс це значення в українську військову мову найбільш адекватно і відтворив словосполучення за допомогою терміну системи стримування і оборони НАТО. Воно є більш вживаним в українській військовій літературі. Отже, в цьому випадку спостерігається явище термінологізації вихідної одиниці при перекладі, яке полягає в трансформації загальноживаного англійського слова на термін у мові перекладу.

За результатами кількісних підрахунків, у ВПТ термінологізація використовується при перекладі у 3% від загальної кількості слів і словосполучень.

3.2.2. Детермінологізація

Детермінологізація - це процес спрощення термінів за допомогою загальноживаних слів або перенесення значень загальних слів для полегшення розуміння матеріалу. [75, с. 423]

Явище детермінологізації при перекладі ВПТ розглядається як такий трансформаційний процес, при якому відбувається нівелювання термінологічного поля вихідної англійської лексичної одиниці при перекладі українською мовою. Фактично йдеться про перехід термінологічної одиниці до прошарку загальноживаної лексики з утратою своїх термінологічних ознак. Можна стверджувати, що детермінологізація є діаметрально протилежним процесом від термінологізації.

Проілюструємо використання детермінологізації на прикладі ВПТ:

<i>We have also decided to significantly increase our stockpiles of certain battle-decisive <u>munitions</u>. [11]</i>	<i>Ми також вирішили істотно збільшити запаси окремих <u>боєприпасів</u>, що є вирішальними на полі бою. [58]</i>
--	---

У вищенаведеному висловлюванні з ВПТ було зафіксовано використання детермінологізації при перекладі англійського номінатива munition. При перекладі цього військового англійського терміна відбувається його трансформація на український загальноживаний іменник боєприпаси. Така трансформація мотивується нормами МП, оскільки вживання словникового відповідника [21]: *військове майно; спорядження* не зможе відтворити значення

вихідної англійської одиниці. Тому при перекладі цього англійського іменника перекладач використав детермінологізацію, нівелюючи термінологічне поле вихідної лексичної одиниці та трансформуючи її на загальноживане українське слово.

Наведемо інший приклад застосування детермінологізації у ВПТ:

Space is also an increasingly contested domain, marked by irresponsible behaviour, malicious activities, and the growth of counterspace capabilities by NATO's potential adversaries and strategic competitors. [11]

Космос також стає дедалі більш оспорюваною сферою, яка характеризується безвідповідальною поведінкою, зловмисною діяльністю і набуттям потенційними супротивниками і стратегічними суперниками НАТО засобів боротьби за набуття переваг у космосі. [58]

У наступному мікроконтексті з ВПТ було зафіксовано використання детермінологізації при перекладі англійського словосполучення counterspace capabilities. Цей вираз у англійській військовій літературі має суто військове термінологічне значення та позначає “weapons and operations that can hold enemies' space assets at risk to deter conflict.” [7].

В українських збройних силах таке поняття відсутнє, а отже, немає й термінологічного словосполучення для його позначення. У цьому випадку перекладач вдається до детермінологізації вихідної англійської лексичної одиниці та трансформує її в словосполучення засоби боротьби за набуття переваг у космосі.

Детермінологізація в більшості випадків зумовлена нормами української військової мови, загальним контекстом речення і в окремих випадках мотивується відсутністю в МП відповідного термінологічного відповідника.

За результатами кількісних підрахунків, у ВПТ детермінологізація використовується при перекладі у 1,9% від загальної кількості слів і словосполучень.

3.2.3 Спеціалізація

При перекладі ВПТ, спеціалізація відрізняється від термінологізації тим, що у термінологізації загальноживане слово стає терміном, у детермінологізації відбувається зворотний процес, коли термін втрачає свою спеціалізовану сферу застосування, а спеціалізація означає перехід лексичної одиниці всередині однієї терміносистеми.

У нашому дослідженні ми розглядаємо трансформацію через спеціалізацію у перекладі англійських виразів з точки зору додаткового навантаження на значення вихідної лексичної одиниці. Цей процес полягає у штучній деталізації, коли до трансляту додаються нові ознаки або уточнюючі слова, відсутні у вихідному тексті. Така трансформація відбувається через розбіжність у семантичних структурах мов оригіналу та мови перекладу. Хоча спеціалізація та конкретизація межують між собою, вони відрізняються за суттю. У конкретизації значення трансляту зменшується порівняно з оригіналом, тоді як у спеціалізації додаються специфічні дескриптори, які можуть змінювати як синтаксичну, так і лексичну структуру трансляту, розширюючи його семантичне наповнення.

Розглянемо випадок спеціалізації на прикладі уривка з ВПТ:

We will continue to strengthen and regularly exercise the Alliance's ability to rapidly reinforce any Ally that comes under threat. [11]

Ми і надалі вдосконалюватимемо і регулярно відпрацьовуватимемо на навчаннях спроможність Альянсу забезпечувати оперативне підкріплення будь-якого члена

Альянсу, що може опинитися під загрозою. [58]

У вищенаведеному мікротексті було зафіксовано випадок застосування спеціалізації при перекладі. Англійське двокомпонентне словосполучення *rapidly reinforce* трансформовано за допомогою трикомпонентного словосполучення *забезпечувати оперативне підкріплення*. Аналізуючи англійське словосполучення, зрозуміло, що його семантика у військовому перекладі досить розмита. При перекладі треба деталізувати термінологічне значення з урахуванням контексту, тому в українському перекладі отримано відповідник *забезпечувати оперативне підкріплення* шляхом спеціалізації значення вихідної англійської одиниці.

Розглянемо ще один приклад спеціалізації у ВПТ:

<i>We will individually and collectively deliver the full range of forces, capabilities, plans, resources, assets and infrastructure needed for deterrence and defence, including for high-intensity, multi-domain warfighting against nuclear-armed peer-competitors. [11]</i>	<i>Ми забезпечимо, індивідуально і колективно, увесь спектр особового складу, спроможностей, планів, ресурсів, засобів та інфраструктури, необхідних для стримування і оборони, включаючи у разі бойових дій високої інтенсивності в різних галузях операцій проти супротивників, що мають співмірний з нашим потенціал і володіють ядерною зброєю. [58]</i>
---	--

У наведеному прикладі зафіксовано застосування спеціалізації при перекладі. Перекладач, з метою зробити текст більш зрозумілим та адекватним для української аудиторії, вдається до уточнень, трансформуючи англійське словосполучення *multi-domain warfighting against nuclear-armed peer-competitors*

в у разі бойових дій в різних галузях операцій проти супротивників, що мають співмірний з нашим потенціал і володіють ядерною зброєю. Такі уточнення зумовлені відсутністю в українській мові еквівалентів словам, які містить в собі словосполучення. При перекладі виникла потреба деталізації термінологічного значення з урахуванням контексту, тому була використана спеціалізація значення вихідної англійської одиниці.

Оцінюючи використання спеціалізації у перекладі військово-технічних термінів, варто зазначити, що цей метод не набув широкого поширення. Це можна пояснити, зокрема, тим, що англійські військово-технічні терміни зазвичай дуже детально описані, що ускладнює процес спеціалізації.

За результатами кількісних підрахунків, у ВПТ спеціалізація використовується при перекладі у 2% від загальної кількості слів і словосполучень.

Відобразимо на рис. 3.2 результати кількісного підрахунку використання специфічних лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ:

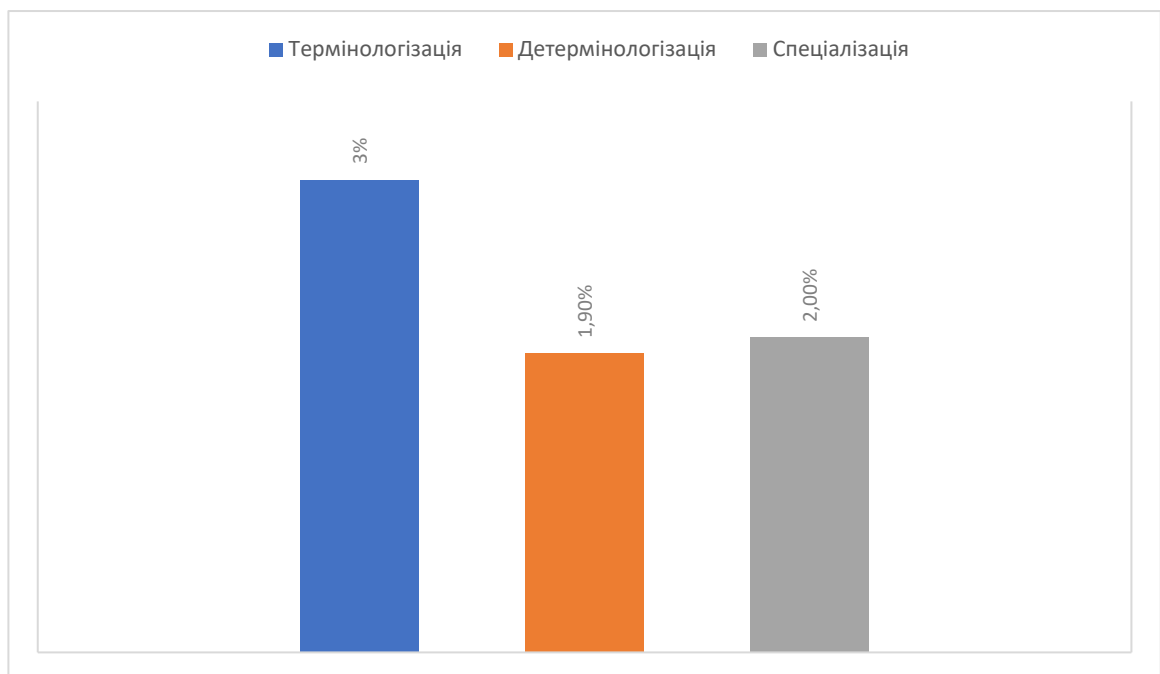

Рис. 3.2. Кількісні дані використання специфічних лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ

А також зобразимо порівняльний аналіз відсотків застосування традиційних та специфічних трансформацій на рис. 3.3.

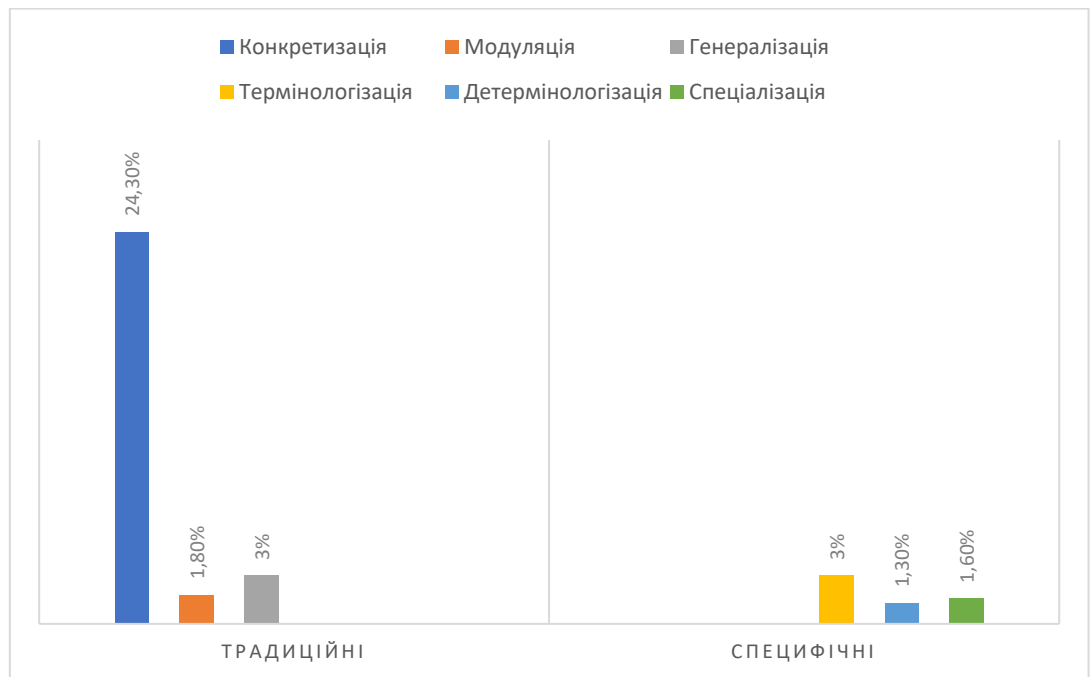

Рис. 3.3. Кількісні дані використання традиційних і специфічних лексичних трансформацій при перекладі ВПТ

Як видно на рис. 3.3, домінуючим видом трансформацій при перекладі ВПТ залишаються традиційні трансформації. Такий значний відсоток застосування традиційних трансформацій порівняно зі специфічними підтверджує тезу про те, що в основі всіх видів перекладу лежать загальні закономірності, зумовлені тим, що в будь-якому перекладі детермінантом виступає мова як первинна моделююча система. Військова субмова функціонує в загальному мовному середовищі, що і обумовлює такий значний відсоток традиційних трансформацій у порівнянні з специфічними. Мовна основа комунікації визначає її об'єктивний характер, що і створює можливість об'єктивного аналізу конкретних фактів перекладу.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження є підстави стверджувати, що лексико-семантичні трансформації, які використовує перекладач при перекладі англійських ВПТ, слід класифікувати на традиційні лексико-семантичні трансформації та специфічні лексико-семантичні трансформації. До традиційних трансформацій відносимо такі лексико-семантичні перетворення: конкретизація, модуляція та генералізація. Специфічними лексико-семантичними трансформаціями визначили термінологізацію, детермінологізацію та спеціалізацію.

Термінологізація означає перехід значення вихідної лексичної одиниці зі загальноживаного прошарку до термінологічного. В результаті аналізу фактологічного матеріалу встановлено, що лише у 3% від загальної кількості слів перекладу використовується термінологізація. Варто зазначити, що в більшості випадків цей процес стає результатом вимог мовної політики, зокрема, норм української військової мови, і співвідноситься, переважно, з іншими трансформаційними процесами, зокрема, з модуляцією.

Явище детермінологізації не виявилось розповсюдженим трансформаційним процесом при перекладі ВПТ. За нашими підрахунками, відсоток використання перекладачем такого типу трансформацій складає 1,9%. У цьому випадку, в перекладі відбувається нівелювання термінологічного компонента вихідної лексичної одиниці й у трансляті застосовується загальноживане слово або словосполучення.

У роботі також розглядається трансформація через спеціалізацію у перекладі англійських ВПТ, де значення вихідної лексичної одиниці в перекладі збагачується додатковими ознаками, відсутніми у оригіналі. Це відбувається через деталізацію значення трансляту за допомогою додавання дескрипторів або уточнюючих слів. При проведенні кількісного порівняльного аналізу застосування спеціалізації при перекладі текстів ВПТ нами було зафіксовано 2% відсотків даного типу трансформації. Незначні показники спеціалізації можна пояснити тим, що спеціалізація має більше

контекстуальний характер, тобто, головними чинниками, які пояснюють використання спеціалізації, є контекстуальне оточення відповідної лексичної одиниці.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Подолання розбіжностей при відтворенні українською мовою ВПТ здійснюється за допомогою традиційних і специфічних лексико-семантичних трансформацій. До традиційних відносимо конкретизацію, модуляцію та генералізацію, а до специфічних – термінологізацію, детермінологізацію та спеціалізацію.
2. Проведене дослідження дає змогу виділити такі різновиди конкретизації при відтворенні семантики англійських лексичних одиниць українською мовою: проста конкретизація; конкретизація з декомпресією; конкретизація з вилученням компонентів.
3. Як показують кількісні підрахунки, найбільш поширеним є використання простої конкретизації. Вона значно превалює над іншими видами конкретизації і становить 14,9% загальної кількості слів і словосполучень. Цей факт можна пояснити вживанням в оригіналі великої кількості багатозначних слів . Використання конкретизації з декомпресією було використано у 8,4%, що пояснюється використанням в оригіналі слів і словосполучень, які позначають суто англійські військові поняття, що вимагає у більшості випадків розгортання змісту цих лексичних одиниць з одночасною конкретизацією. Конкретизація з вилученням компонентів виявилася найменш уживаною при перекладі ВПТ. Відсоток використання в текстах варіюється в межах 1%.
4. Модуляція є найменш уживаним різновидом традиційних лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ, оскільки саме поняття модуляції передбачає додумування та розвиток семантики вихідного слова або словосполучення й отримання в перекладі еквівалента,

пов'язаного з вихідним лексичним елементом лише спорідненими зв'язками, що не притаманно військовому тексту, який тяжіє до чіткості й однозначності. Відсоток використання в текстах лише 1,8%.

5. За кількісними підрахунками генералізація застосовується у 3% тексту. Головними чинниками, що викликають застосування генералізації при перекладі ВПТ, є більш розвинена лексична база англійських термінів порівняно з українською.
6. За кількісними підрахунками, відсоток використання термінологізації при перекладі ВПТ складає 3%. Важливо відзначити, що у більшості випадків використання термінологізації зумовлене вимогами мови перекладу, зокрема, стандартами української військової мови. Цей процес часто поєднується з іншими трансформаційними процесами, зокрема, з модуляцією.
7. Детермінологізація у нашому дослідженні визначається як такий трансформаційний процес, при якому відбувається нівелювання термінологічного поля вихідної англійської лексичної одиниці при перекладі українською мовою. За підрахунками, відсоток використання перекладачем такого типу трансформацій 1,9%.
8. У нашій роботі ми розглядаємо трансформацію через спеціалізацію у перекладі ВПТ. Цей процес полягає у додаванні додаткових ознак до значення вихідної лексичної одиниці в перекладі, які відсутні у оригіналі. Це може включати в себе штучну деталізацію трансляту за допомогою додавання дескрипторів або уточнюючих слів. Проте аналіз показує, що

використання спеціалізації в перекладі військово-технічних термінів невелике і становить лише 2%.

9. Домінуючим видом трансформацій при перекладі ВПТ залишаються традиційні трансформації. Найбільш розповсюдженим типом традиційних лексико-семантичних трансформацій виступає конкретизація. Модуляція та генералізація не зазнали широкого розповсюдження при перекладі. Поясненням такого незначного відсотка використання модуляції при перекладі ВПТ може слугувати теза про те, що при такому виді трансформації від перекладача вимагається проведення різного роду семантичних зсувів при перекладі.

10. Серед специфічних лексико-семантичних трансформацій найбільше розповсюдження отримала термінологізація (приблизно 3%). Домінування термінологізації при перекладі ВПТ можна пояснити використанням великої кількості загальноживаних слів, що в ТП відтворюються лише за допомогою термінологічних одиниць.

11. Подальші можливості дослідження включають теоретичне й експериментальне вивчення різних аспектів перекладознавства, лексикології та лексикографії. Це може охоплювати проведення концептуального аналізу військових текстів, визначення перекладацьких стратегій та використання запропонованої схеми аналізу для дослідження перекладів текстів інших жанрів. Такий підхід дозволить розширити наше розуміння процесів перекладу та покращити методики перекладу в різних сферах комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agreement on security cooperation and long-term support between Ukraine and the Federal Republic of Germany, [Електронний ресурс], URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985>
2. Agreement on Security Co-operation between the United Kingdom of Great Britain & Northern Ireland and Ukraine, [Електронний ресурс], URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
3. Baker, M. (2018). *Translation and conflict: A narrative account*. Routledge.
4. Brandi Gratis. Overcoming language barriers to communication. 2022. URL: <https://nulab.com/learn/collaboration/overcoming-language-barrierscommunication/>
5. Bühler K. *Sprachtheorie: die Darstellungsfunktion der Sprache*. Stuttgart : Fischer Verlag, 1982. 434 s
6. English-Ukrainian military dictionary [Електронний ресурс], URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>
7. How the Space Force's New Units Are Key to Its Counterspace Capabilities [Електронний ресурс], URL: <https://www.airandspaceforces.com/space-force-new-units-counterspace-capabilities/#:~:text=Space%20Force%20leaders%20have%20become,at%20risk%20to%20deter%20conflict.>
8. KLAUDY, Kinga. Concretization and generalization of meaning in translation. *Translation and Meaning Part*, 1996, 3: 141-163.
9. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites*. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. – Vol. 1. – 516 p.
10. Langacker R. W. *The conceptual basis of cognitive semantic // Language and conceptualization / Ed. by J. Nuyts and E. Pederson / R. W. Langacker*. – Cambridge, 1997. – 281 p.

11. NATO Vilnius Summit Communiqué 2023, [Електронний ресурс], URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=en
12. NEWMARK, Peter. *A textbook of translation*. New York: Prentice hall, 1988.
13. NEWMARK, Peter. *More paragraphs on translation*. Multilingual matters, 1998.
14. Nida E. A. *The theory and practice of translation* / E. A. Nida, C. Taber. – Leiden, 1969. – 202 p
15. Tymoczko, M. (2000). Translation and political engagement: Activism, social change and the role of translation in geopolitical shifts. *The translator*, 6(1), 23-47.
16. Tymoczko, M., & Gentzler, E. (2002). *Translation and power*. University of Massachusetts Press.
17. Venuti L. *The translation studies reader* / L. Venuti. – London – New York: Routledge, 2000. – 541
18. A new command structure for a transformed Alliance [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.nato.int/docu/briefing/nms/nms-e.pdf>
19. Александрова О. В. Варіативність соціолекту молоді (на матеріалі української та англійської мов). Diss. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені КД Ушинського, 2015.
20. Альманах урядування в секторі безпеки України 2010 : збірник / [відп. ред. Л. І. Поляков]. Женева : Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. К. : Вид-во Центру досліджень армії, 2010. № 2. 226 с.
21. Англійський тлумачний словник АБВУ Lingvo [Електронний ресурс], URL: <https://www.lingvolive.com/en-us>
22. Англійський тлумачний словник Cambridge Dictionary [Електронний ресурс], URL: <https://dictionary.cambridge.org>
23. Артюх В. До питання особливостей перекладу військової лексики. 2010. С. 15.

24. БАЙЛО, Ю. В. Особливості поняття «військовий термін» (семантичний аспект). Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки, 2013, 3: 62-65.
25. Балабін В. В., Лісовський В. М., Чернишов О. О. Основи військового перекладу. Київ : Логос, 2008. 587 с.
26. Балабін В.В. Theoretical foundation of military translation in Ukraine. Science and Education a New Dimension. Philology. 2018. №176. С. 22–25. 7.
27. Балабін В.В. Визначення поняття «військовий переклад». Філологічні трактати. 2018. Т. 10, № 3. С. 7–14.
28. Балабін В.В. Жанрово-стильова специфіка військового перекладу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія. 2018. Т. 2. № 34 С. 67–73.
29. Балабін В.В. Загальнонаукові основи теорії військового перекладу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29, № 1. С. 85–89.
30. Балабін. В.В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні. Монографія. Київ : Логос, 2018. 492 с.
31. Бернадіна А.В. Функціонально-семантичні особливості англomовної військової лексики в перекладацькому аспекті. 2021. С. 111
32. БІЛАН, Л. М., et al. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗСУ. *APPLIED LINGUISTICS-3D: LANGUAGE, IT, ELT*, 2023, 74.
33. Білан, М. Б. Лексико-семантичні трансформації у військовому перекладі (на матеріалі статутних документів сухопутних військ збройних сил Франції). Diss. Київ, 2010.
34. БІЛАН, М. Б. Термінологізація та спеціалізація при відтворенні французьких військових статутних документів українською

- мовою. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 2010, 17: 55-63.
35. Білан, Наталія Іванівна. "Переклад дейктично маркованих синтаксичних структур англomовної мемуарної літератури." *Мова* 33 (2020): 104-109.
36. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 232 с., іл. ISBN 978-966-382-282-2 .
37. Бойван. О.С., Ковтун О.В. Особливості перекладу текстів мілітаристичного спрямування на основі комплементарної єдності мовних явищ компресії і декомпресії. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. 2020. №53. С. 63–75
38. Бойко Ю.П., Долинський Є.В. Особливості перекладу англійської військової термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2020. № 20. С. 17–21
39. Булик-Верхола, С., Г. Наконечна, and Ю. Теглівець. "Основи термінознавства." *Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка* (2013).
40. Виноградов, С. С. (2001). Введення у перекладознавство (загальні та лексичні питання). Видавництво інституту загальної середньої освіти РАВ, 224
41. Гудманян, А., & Галицька, Х. (2022). Граматичні та синтаксичні особливості перекладу англomовних військово-політичних текстів. *Advanced Linguistics*, (10), 34-39.
42. Д'яков, А. С., Кияк, Т. Р., & Куделько, З. Б. (2000). *Основи термінотворення*. К.: *КМ Academia*, 216.
43. Д'яков, А., Кочан, І., Кияк, Т., Іващенко, В., Туровська, Л., Казимиrowa, І., ... & Пелка, Р. (2020). Засоби професійної комунікації та спеціальні найменування в наукових традиціях. *НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ*, 18.

- 44.Єнчева, Галина Григорівна "Навчально-методичний комплекс дисципліни" Теорія перекладу"." (2016).
- 45.Жулавська О.О. Методологічні проблеми перекладознавства: конспект лекцій. Суми, 2015. 97с.
- 46.Журавель Т. В. Семигінівська Т. Г. Застосування лексичних та граматичних трансформацій у перекладі авіаційної літератури. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. К.: Аграр Медіа Груп. 2015. С. 107–112.
- 47.Журавель Т.В. Граматичні перекладацькі трансформації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2015, Вип. 19, Т. 2. С.148-150.
- 48.Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2015, Вип.19. Т 2. С. 148-150.
- 49.Зайцева М.О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. Сучасні тенденції розвитку мов. 2013. №10. С. 96–102.
- 50.Зорівчак, Р. П., et al. "ЛІНГВОЕТНІЧНИЙ БАР'ЄР І СПОСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ." СЕКЦІЯ № 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ: 214.
- 51.Інформаційно-довідковий ресурс стандартизованої військової термінології [Електронний ресурс], URL: <https://mildict.knu.ua/>
- 52.Калита А., Лазуренко Д. Роль перекладацьких трансформацій у перекладі англійськомовних науково-технічних текстів українською мовою. Молодий вчений. 2018. 11 (63). Р. 317–321.
- 53.КАРАБАН, В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури. [англ./укр.]*: Навчальний посібник для ВНЗ. Нова Книга, 2002, 564 с.

54. КАРАБАН, В. І.; МЕЙС, Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. *Вінниця: Нова книга*, 2003, 608 с.
55. Карабанова О. О. Перекладацькі трансформації як поняття та явище: дис. канд. філол. наук : 10.02.20 / Карабанова Оксана Олегівна. - 2005. - 166 с.
56. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства. К., 1989. 104 с.
57. Клименко І. М. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою / І. М. Клименко, І. С. Зоренко // *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2012, Вип. 8 С. 84-90.
58. Комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023, [Електронний ресурс], URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=uk
59. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : Навч. посібник (для студентів) / В. В. Коптілов– К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
60. КОРУНЕЦЬ, Ілько Вакулович. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. [англ.]: Підручник для ВНЗ. Нова Книга, 2003.
61. Латишев, Л. К. (1988). Переклад: проблеми теорії, практики та методики викладання. М.: Просвещение, 159.
62. Лелет, І. О. "Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору ЕА По «Золотий жук»." *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* 37 (2018): 94-97.
63. Лукіяничук, Ю. О. (2017). Способи класифікації військових термінів. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, (66), 65-67.
64. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) : Навчальний посібник / С. Є. Максимов. К. : Ленвіт, 2006. 157 с.
65. Мамрак А. В., Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

66. Мірошніченко, О., Демиденко, О. Жанрово-стилістичні та лексико-семантичні особливості перекладу англомовних фахових текстів. Молодий вчений. Філологічні науки. 2020. Вип.7 (83). С.172-174
67. Мірошніченко К. О. (2023) Title: Lexical and Semantic Transformations in Military Translation: Understanding Challenges and Strategies XIX Міжнародна науково-практична конференція «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє». – Київ: ВІКНУ, 83-84
68. Мовчан, Л., & Хоменко, Ю. (2023). СУТНІСТЬ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ. Молодий вчений, 1.1 (113.1), 61-64.
69. Нікітіна Ф. Семантичні та словотвірні проблеми сучасної термінології / Ф. Нікітіна. К. :Видавництво при Київському державному університеті, 1978. 32 с.
70. Нікіфорова. О. М. Класифікація текстів у військовому перекладі. Філологічні трактати. 2016 Т. 8. № 4. С. 33–41.
71. Нова структура командування трансформованого Альянсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/briefing/nms/nms-u.pdf>
72. РЕБРІЙ, О. В. Вступ до перекладознавства: конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Х.: ХНУ імені ВН Каразіна, 2016, 116: 39.
73. СЕЛІВАНОВА, Олена Олександрівна. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008, 711.
74. СТАДНІК, І. О. Лінгвістична відповідність понять “воєнний” дискурс vs “військовий” дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology, IV (22)*, 2016, 99: 63-66.
75. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
76. Тараненко, О. О. "Синоніми/Енциклопедія “Українська мова”." К.: Видавництво “Українська енциклопедія” ім. МП Бажана (2004): 585-589.

77. Тащенко Г. В. Актуальні проблеми
78. Телевізійна служба новин. Арестовлення, чорнобаїти, затримки: в Мережі вигадали "словник" сучасної української мови. URL: <https://tsn.ua/ato/arestovlennya-chornobayiti-zatridni-v-merezhi-vigadali-slovniksuchasnoyi-ukrayinskoyi-movi-2022004.html>
79. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою, [Електронний ресурс], URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89233>
80. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, [Електронний ресурс], URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
81. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина, [Електронний ресурс], URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985>
82. Яблочнікова В. О. Перекладацька адекватність та еквівалентність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 38. Т. 1. С. 177-179.
83. Янчук С.Я. Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. № 43. С. 328–3
84. Яременко, О. А., & Лазебна, О. А. (2021). Тематична класифікація термінологічної лексики військово-політичного дискурсу (на матеріалі сучасних німецькомовних часописів). *ВЧЕНІ ЗАПИСКИ*, 12021185.
85. Яремко, Я. П. (1997). *Формування української військової термінології* (Doctoral dissertation, –Дрогобич, 1997.–164 с).

SUMMARY

My master's thesis sheds light on the strategies employed in translating military-political texts from English into Ukrainian. Traditional and specific lexical-semantic transformations play a crucial role in bridging the disparities between the two languages.

Traditional transformations such as concretization, modulation, and generalization, alongside specific ones like terminologization, determinologization, and specialization, are instrumental in achieving semantic equivalence.

Among these, the study identifies various forms of concretization, with simple concretization being the most prevalent, accounting for 14.9% of the translated text. This prevalence is attributed to the frequent use of polysemous words in the source text. Conversely, modulation, requiring semantic development beyond straightforward equivalence, is the least utilized, representing only 1.8% of the text due to its divergence from the clarity and precision typically required in military discourse. Generalization, constituting 3% of the translation, is primarily necessitated by the richer lexical base of English terms compared to Ukrainian.

Similarly, terminologization, at 3%, is often driven by norms within military language and is frequently accompanied by modulation. Determinologization, accounting for 1.9%, involves simplifying the terminological field in the source language during translation. Specialization, encompassing the addition of descriptors or clarifying words, is least common at 2%.

Overall, traditional transformations remain dominant, particularly concretization. Specific transformations, notably terminologization, are also significant due to the prevalence of specialized vocabulary in military texts.

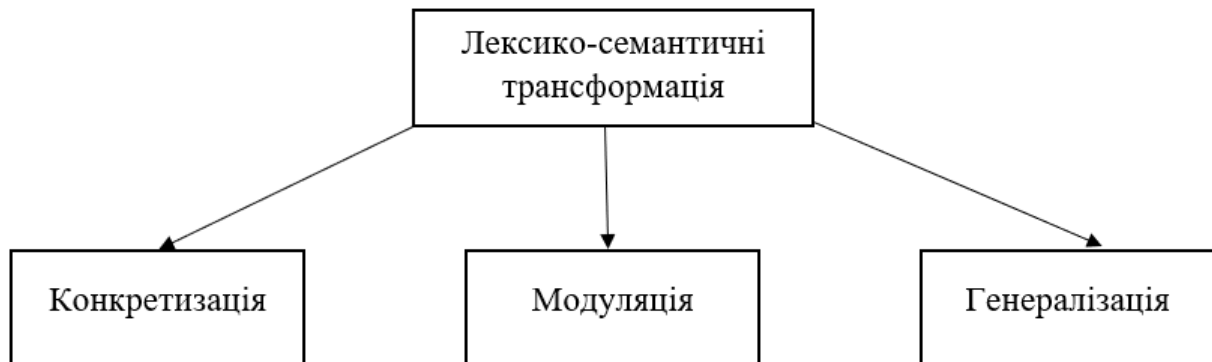
The study suggests avenues for further research, including conceptual analysis of military-political texts, identification of translation strategies, and application of the proposed analysis scheme to translations of texts from other genres. These

prospects promise to enrich translation studies, lexicology, and lexicography by extending insights into the intricacies of cross-linguistic communication in specialized domains.

ДОДАТКИ

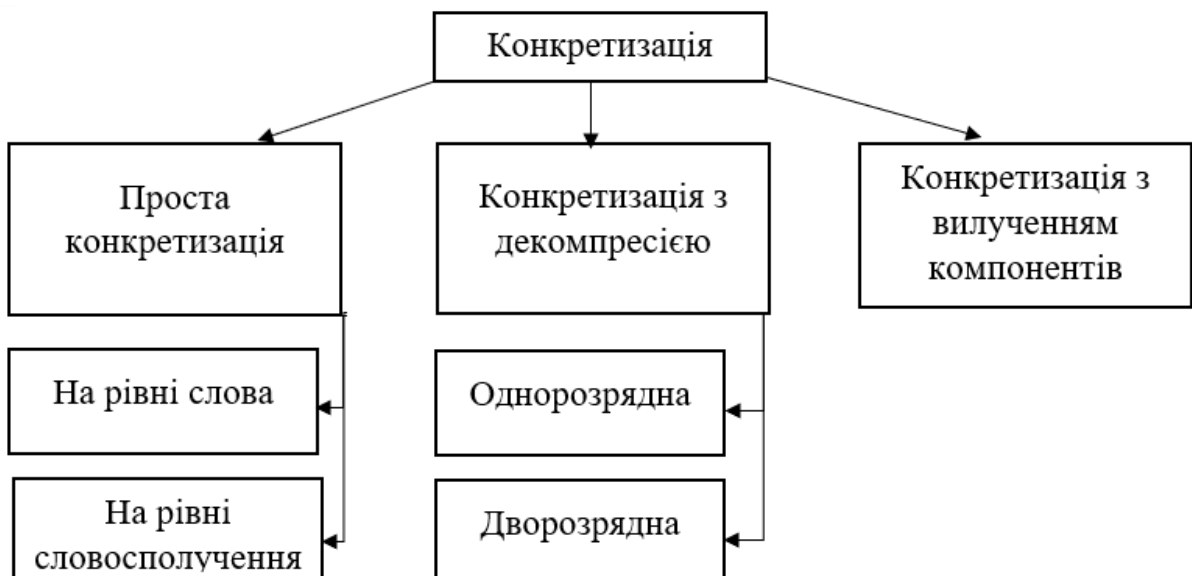
Додаток А

Типи лексико-семантичних перекладацьких трансформацій при перекладі
військово-політичних документів українською мовою

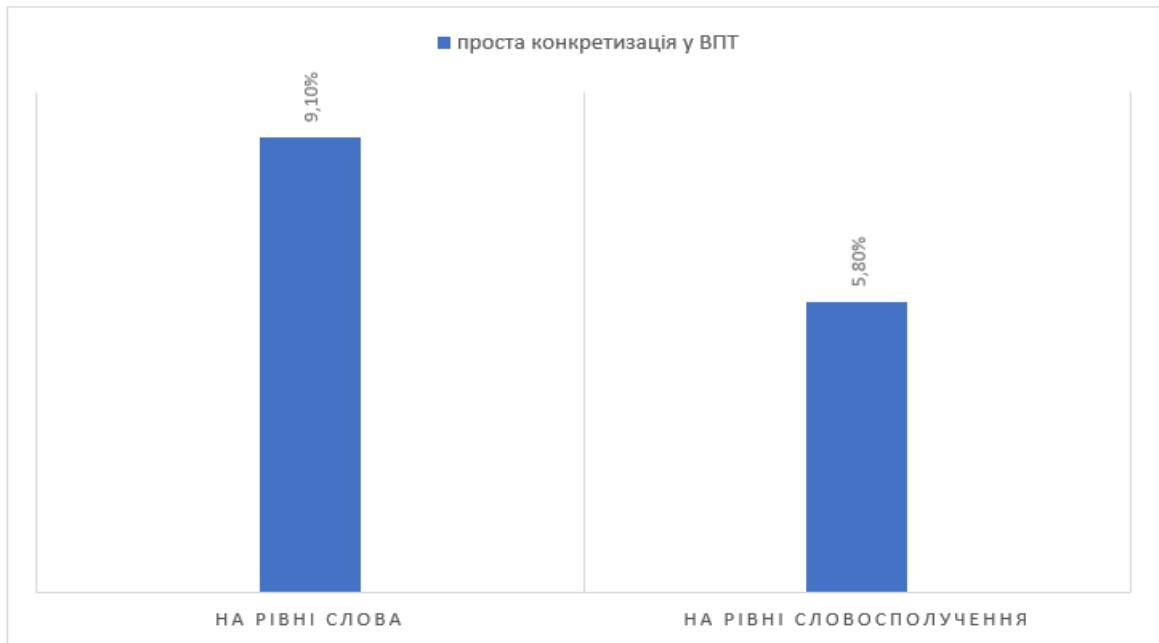
Додаток Б

Варіанти конкретизації при перекладі військово-політичних текстів

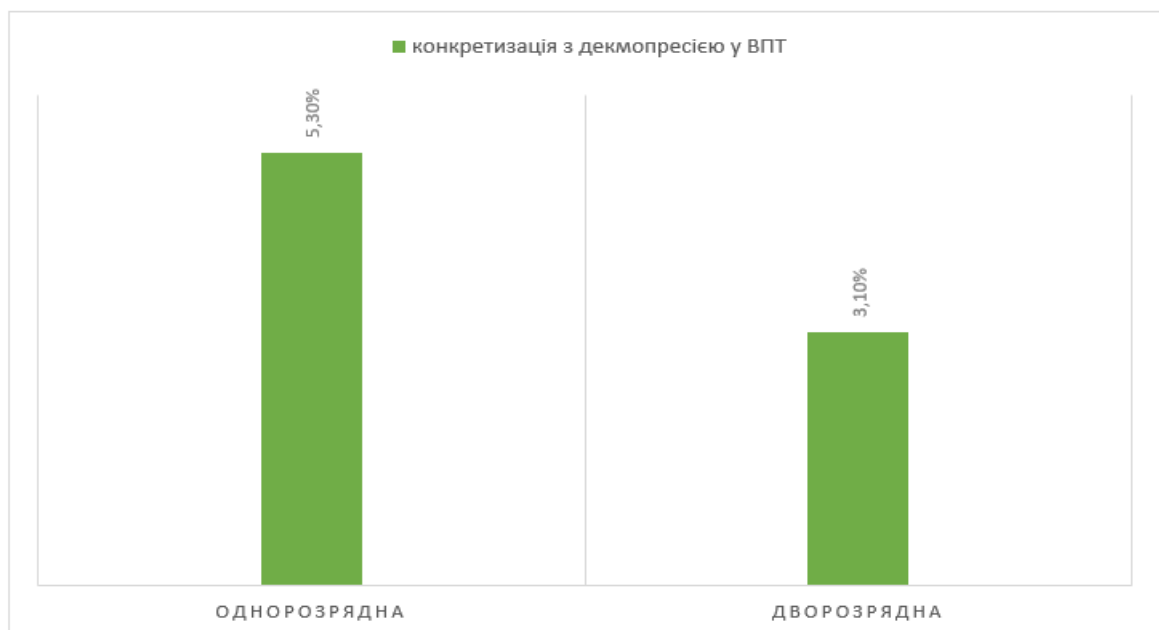
Додаток В

Кількісні дані використання простої конкретизації на рівні слова та словосполучення при перекладі військово-політичних документів

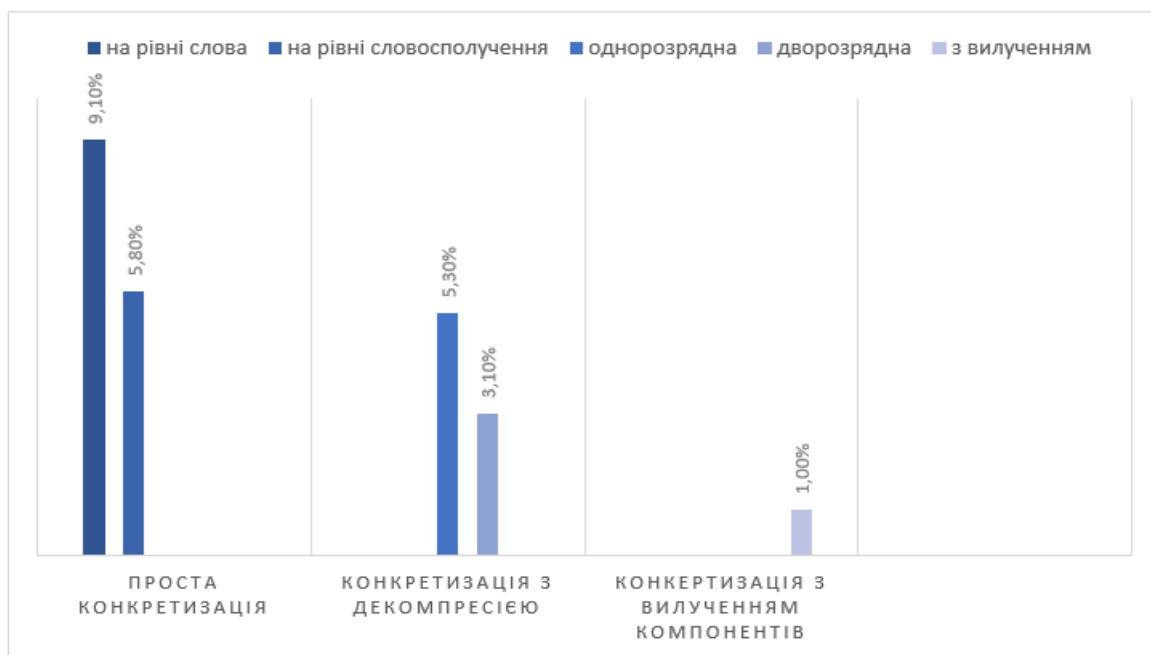
Додаток Г

Кількісні дані використання конкретизації з декompресією при перекладі англійських ВПТ

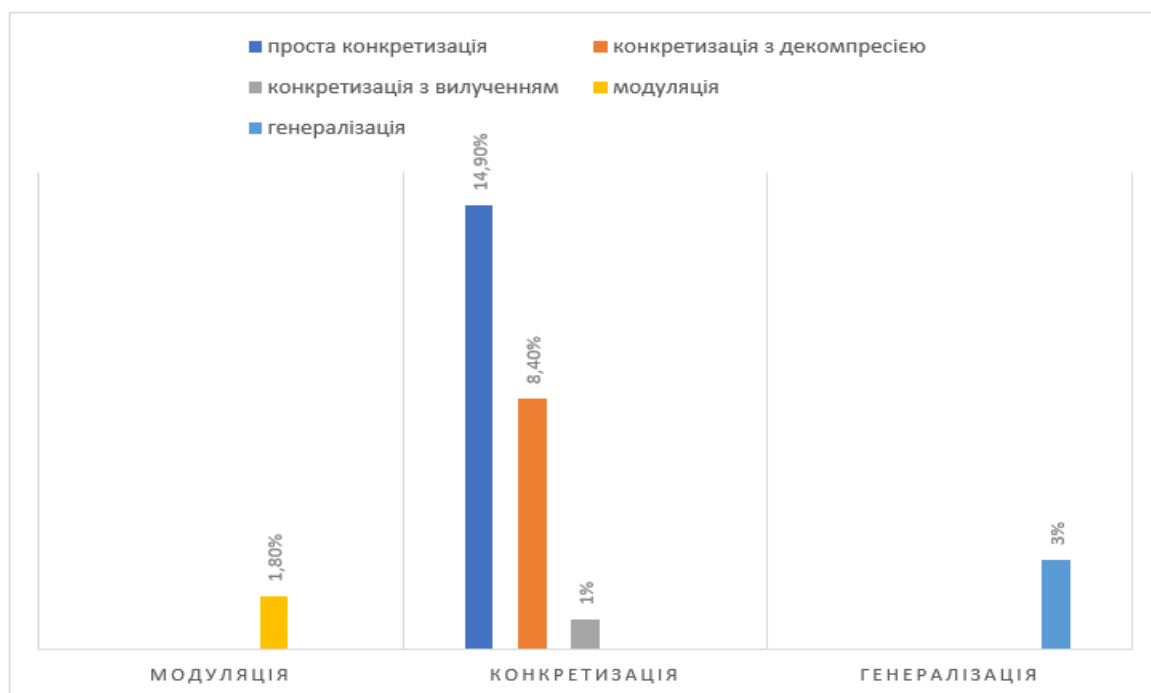
Додаток Г

Кількісні дані використання конкретизації при перекладі ВПТ

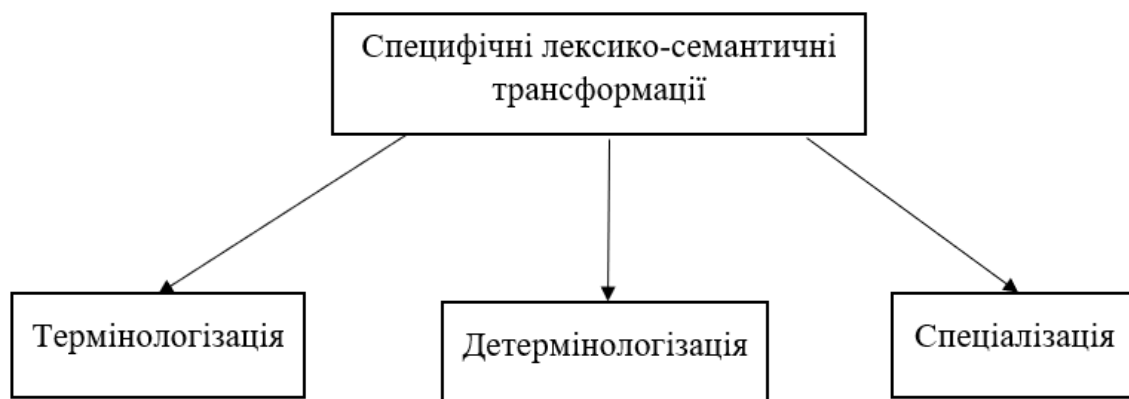
Додаток Д

Кількісні дані використання лексико-семантичних трансформацій при перекладі англійських ВПТ залежно від їх типу

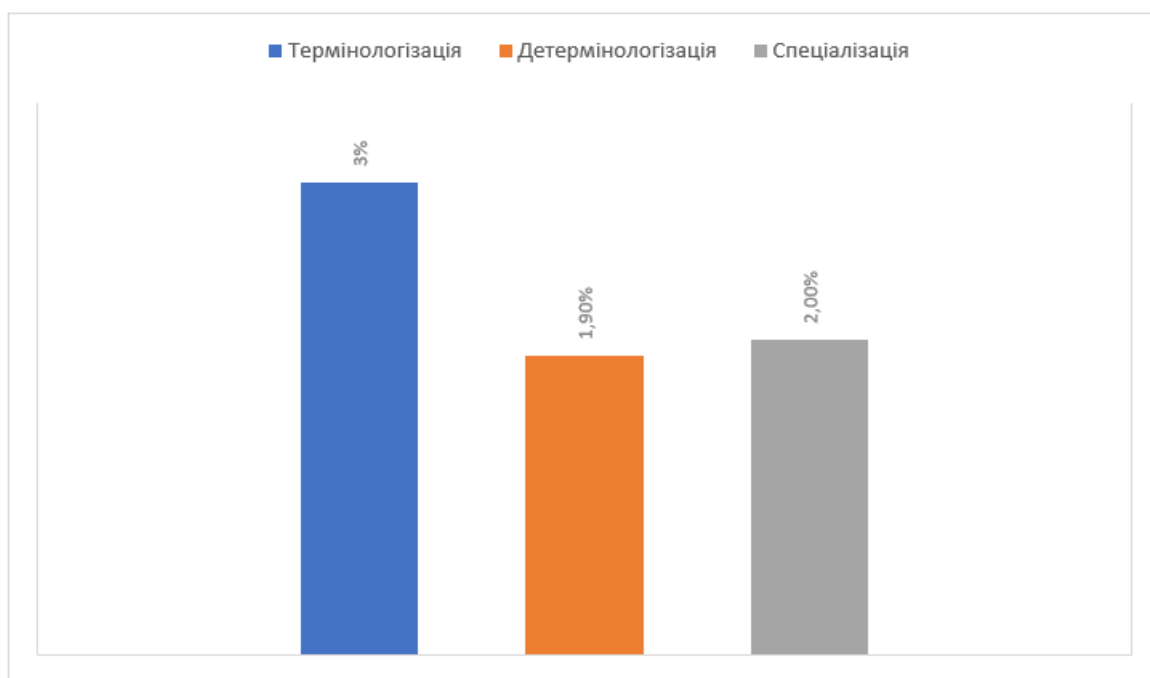
Додаток Е

Типи специфічних лексико-семантичних перекладацьких трансформацій при перекладі військово-політичних текстів українською мовою

Додаток Є

Кількісні дані використання специфічних лексико-семантичних трансформацій при перекладі ВПТ

Додаток Ж

Кількісні дані використання традиційних і специфічних лексичних трансформацій при перекладі ВПТ

